

Το τεύχος 20 του περιοδικού *Παιδιά στην Ευρώπη* έχει θέμα τους πιο νέους πολίτες, τα παιδιά ηλικίας κάτω των τριών ετών. Θα συζητήσουμε γιατί οι περισσότερες χώρες διαθέτουν πολύ περιορισμένους πόρους σε υπηρεσίες γι' αυτή την ηλικιακή φάση, θα εξετάσουμε σχετικές πολιτικές και πρακτικές από όλη την Ευρώπη καθώς και τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη λειτουργία των υπηρεσιών για τα πιο μικρά παιδιά και τις διατάξεις γονικής άδειας.

Αυτά τα θέματα είναι ιδιαίτερα επίκαιρα μετά τη δημοσίευση, τον Φεβρουάριο του 2011, της νέας Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα. Οι προτάσεις που παρουσιάζονται σε αυτό το κείμενο, το οποίο καλύπτει την περίοδο από τη γέννηση μέχρι την υποχρεωτική εκπαίδευση, προσφέρουν μια ευκαιρία για να ενισχυθεί η υποστήριξη στα πιο μικρά παιδιά και στις οικογένειές τους. Η Ανακοίνωση δίνει έμφαση στην ανάγκη για καθολική πρόσβαση στις υπηρεσίες και σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την εκπαίδευση και τη φροντίδα και προτείνει τη χρήση πόρων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία για να διερευνηθούν μοντέλα ώστε να διαμορφωθεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στον τομέα των υπηρεσιών. Ο συντονισμός της σύνταξης γι' αυτό το τεύχος ανατέθηκε στη Márta Korintus, διευθύντρια Έρευνας στο Εθνικό Ινστιτούτο για την Οικογενειακή και Κοινωνική Πολιτική (Nemzeti Csalad-es Szocialpolitikai Intezet) στην Ουγγαρία, η οποία έχει εργαστεί στη διαμόρφωση πολιτικών και πρακτικών για την πρώτη παιδική ηλικία πάνω από είκοσι χρόνια και με το κείμενό της αυτό παρουσιάζει συνοπτικά τις θεματικές που αναπτύσσονται στις σελίδες του περιοδικού. Τέλος, έχουμε τη χαρά να ανακοινώσουμε ότι το περιοδικό *Παιδιά στην Ευρώπη* τιμήθηκε για τη συμβολή του στη διάδοση της κουλτούρας και στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με το βραβείο Aldo Manuzio, το οποίο απονέμει το Gruppo degli Editori Italiani που συμμετέχει στο φόρουμ των εκδοτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Bronwen Cohen
Children in Scotland

Παιδιά στην Ευρώπη 2011

www.childrenineurope.org

Υπεύθυνη έκδοσης: Τζέλα Βαρνάβα-Σκούρα

Συντονισμός σύνταξης του τεύχους 20:

Márta Korintus

Μετάφραση: Κωνσταντίνα Αβλάμη, Τζέλα Βαρνάβα-Σκούρα

Διόρθωση κειμένων-Γλωσσική επιμέλεια: Χριστίνα Ντεμίρη

Σχεδιασμός έκδοσης: Arianna Bertone

Εκτύπωση: Spraggiari@ S.p.A., Parma

Εκδότης: Γ. Ντουντούμης & ΣΙΑ ΟΕ (Μαυρομιάλη 60, 10680 Αθήνα)

www.doudoumis.gr

info@doudoumis.gr, doudoumi@hol.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση μέρους ή όλου του έργου, η αναπαραγωγή, η μετάδοσή του με οποιοδήποτε οπτικοακουστικό, γραπτό ή άλλο μέσο, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη ή του συγγραφέα.

2

Τι συμβαίνει στην Ευρώπη με τα παιδιά ηλικίας 0-3 ετών;
MÁRTA KORINTUS

4

Εκπαιδεύοντας στους βρεφονηπιακούς σταθμούς: Πώς φτιάχνεται ένα υφαντό ποιότητας;

TULLIA MUSATTI, SUSANNA MAYER

6

Η ποιότητα στις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία: η εμπειρία του San Miniato

ALDO FORTUNATI

8

Μαθαίνουμε να γνωρίζουμε...

ELIN MICHÉLSEN

10

Τι μας λένε οι έρευνες για τις υπηρεσίες για τα παιδιά 0-3 ετών;

OLE HENRIK HANSEN

12

Γιατί τα ολοκληρωμένα συστήματα με καθολική πρόσβαση είναι πιο αποτελεσματικά για τους πιο νέους πολίτες;

BRONWEN COHEN

16

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στη Φινλανδία για παιδιά κάτω 3 ετών

PÄIVI LINDBERG

18

Οι υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία στη Δανία

STIG LUND

21

Πορτογαλία: ολοκληρωμένες υπηρεσίες για τα πιο μικρά παιδιά

LÚCIA SANTOS

22

Η γονική άδεια για τους γονείς των παιδιών κάτω των τριών ετών

PETER MOSS

24

Η εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και οι υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία

AGNES SIMONYI

26

Το νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς για την πρώτη παιδική ηλικία

28

‘Η Ευρώπη της Παιδικής Ηλικίας’: Συστάσεις για τις πολιτικές που αφορούν την πρώτη παιδική ηλικία

FLORENCE PIRARD, BENOÎT PARMENTIER

30

Αναπτύσσοντας μια ολιστική προσέγγιση

JANA HAINSWORTH

ΣΥΝΝΕΤΕΥΞΗ

31

Ένα μικρό αφιέρωμα στην Elinor Goldschmied

BARBARA ONGARI

Τι συμβαίνει στην Ευρώπη με τα παιδιά ηλικίας 0-3 ετών;

Márta Korintus

Η επιμελήτρια αυτού του τεύχους παρουσιάζει τα θέματα του περιοδικού, ξεκινώντας από τη σκέψη ότι τα πιο μικρά παιδιά απασχολούν πολύ λιγότερο τη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών πολιτικών και τις συζητήσεις σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες απ' ό,τι τα μεγαλύτερα παιδιά πρώτης παιδικής ηλικίας, παρόλο που είναι αδιαμφισβήτητη πια η τεράστια σημασία των πρώτων χρόνων στη διαμόρφωση της ταυτότητας του καθενός.

Η εκπαίδευση και η φροντίδα στην πρώτη παιδική ηλικία (Early Childhood Education and Care - ECEC) έχει βρεθεί πρόσφατα στο επίκεντρο της προσοχής στην ευρωπαϊκή πολιτική. Έχει πράγματι αποδειχθεί ότι οι υπηρεσίες υψηλής ποιότητας παίζουν κρίσιμο ρόλο στην υποστήριξη της ανάπτυξης και της ευημερίας των πιο μικρών παιδιών και στην ανάπτυξη της κοινωνικής συνοχής, διακόπτοντας τον κύκλο των μειονεκτημάτων εκεί όπου υπάρχουν, και διαμορφώνοντας τα θεμέλια για μια διά βίου μάθηση. Οι νευροεπιστήμες έχουν καταδείξει το πόσο σημαντικά είναι τα πρώτα χρόνια για τη μελλοντική ζωή του παιδιού, καθώς σε αυτή τη φάση πραγματοποιείται μια σημαντική και κρίσιμη ανάπτυξη του εγκεφάλου. Η πρώτη παιδική ηλικία είναι μια ευαίσθητη περίοδος που χαρακτηρίζεται από πολλές σημαντικές αλλαγές στη σωματική, γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη. Το τι θα συμβεί στη διάρκεια αυτών των ετών μπορεί να έχει επιπτώσεις σε όλη τη ζωή των παιδιών.

Ωστόσο, παρά τη σημασία τους, αυτά τα πρώτα χρόνια της ζωής, από 0-3 ετών, είναι πολύ λιγότερο ορατά στις πολιτικές και τις συζητήσεις που γίνονται σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες απ' ό,τι είναι τα μεγαλύτερα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Η πρώτη παγκόσμια διάσκεψη της UNESCO για την εκπαίδευση και τη φροντίδα της πρώτης παιδικής ηλικίας που πραγματοποιήθηκε στη Μόσχα τον Σεπτέμβριο του 2010 επέστησε την προσοχή στα οφέλη που προκύπτουν από την επένδυση πόρων στον τομέα της εκπαίδευσης για τα πιο μικρά παιδιά, οφέλη που καταγράφονται στην υγεία, τη διατροφή, τη μόρφωση και τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων. Έγινε σαφές από τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στη Διάσκεψη ότι οι επενδύσεις σε υπηρεσίες εκπαίδευσης και αγωγής στην πρώτη παιδική ηλικία έχουν

σημαντικά μεγαλύτερες αποδόσεις από εκείνες που αφορούν άλλες φάσεις της εκπαίδευσης. Ωστόσο δεν είναι μόνο τα δικαιώματα του παιδιού και τα επιχειρήματα τα σχετικά με την ανάπτυξη του που συνδέονται με την ανάγκη για μεγαλύτερες επενδύσεις στις υπηρεσίες για τα πιο μικρά παιδιά. Στην Ευρώπη σημειώνεται σημαντική αύξηση της προσοχής που αφορά τις πολιτικές και τις υπηρεσίες που απαιτούνται για τη διευκόλυνση της γυναικείας απασχόλησης και για την εναρμόνιση εργασιακής και οικογενειακής ζωής (περιλαμβανομένων και των αδελφών). Το ενδιαφέρον αυτό προκύπτει από την ανάγκη για μεγαλύτερα ποσοστά γυναικείας απασχόλησης και επίσης από την ανάγκη να διαμορφωθεί μια μορφή πιο ισορροπημένης σχέσης ανάμεσα στους χρόνους της οικογενειακής ζωής και της εργασίας. Η νέα γενιά των πατέρων και των συντρόφων αναλαμβάνει πολύ μεγαλύτερο μερίδιο της οικιακής εργασίας, αλλά οι ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας, η γονική άδεια και η παροχή υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία είναι όλα απαραίτητα στοιχεία για να κάνουν μικρότερο το βάρος αυτής της εργασίας. Παρά την ευρωπαϊκή έμφαση στην ανάγκη για κοινωνική συνοχή και κοινωνική ένταξη, οι υπηρεσίες για τα πιο μικρά παιδιά συχνά αναπαράγουν τις ανισότητες μέσω της άνιση πρόσβασης σε αυτές και μέσω πρακτικών που δεν λαμβάνουν υπόψη τη διαφορετικότητα. Γι' αυτόν τον λόγο έχουμε ανάγκη από προγράμματα τα οποία θα λειτουργούν χωρίς αποκλεισμούς και θα μπορούν να συμπεριλαμβάνουν και να αφοουγκράζονται τα φτωχά παιδιά, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες και τα παιδιά που ανήκουν σε μειονότητες: θέτοντάς τα στο ίδιο επίπεδο με όλα τα άλλα παιδιά είναι δυνατόν να αναδυθούν πλήρως οι δικές τους δυνατότητες. Οι κυβερνήσεις πρέπει να αναλάβουν κύριο ρόλο στην

επίτευξη του στόχου αυτού. Η έκθεση Starting Strong και η Family Database, και τα δύο έργα του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), δείχνουν ότι το ποσοστό των παιδιών που χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας στην Ευρώπη είναι σήμερα μεγαλύτερο από ποτέ και η αύξηση των υπηρεσιών συνοδεύεται από τη συνειδητοποίηση ότι η συμμετοχή σε υψηλής ποιότητας υπηρεσίες, από πολύ μικρή ηλικία, μπορεί να αντισταθμίσει πολλές και διαφορετικές μορφές διακρίσεων. Ωστόσο, το επίπεδο των υπηρεσιών που προσφέρονται για τα παιδιά ηλικίας μικρότερης των τριών ετών παραμένει σημαντικά χαμηλότερο σε σχέση με εκείνο της ηλικιακής ομάδας 3-6 ετών. Εκθέσεις σχετικά με την εφαρμογή των στόχων που τέθηκαν το έτος 2002 στη Βαρκελώνη, οι οποίοι καλούν τα κράτη μέλη να εργαστούν για να προσφέρουν υπηρεσίες στο 33% των παιδιών κάτω των τριών ετών, δείχνουν ότι τα περισσότερα κράτη μέλη δεν έχουν επιτύχει ακόμη αυτό το ποσοστό. Επίσης θα πρέπει τα ποσοστά τα οποία αναφέρονται στην πρόσβαση στις διάφορες χώρες να αντιμετωπίζονται με προσοχή. Το σύστημα των υπηρεσιών είναι διαφορετικό από χώρα σε χώρα, οδηγώντας έτσι σε διαφορετικούς ορισμούς, περιεχόμενο και παιδαγωγικές προσεγγίσεις. Αν και δεν προοριζόμαστε ο αριθμός των ωρών που παραμένουν τα παιδιά στις υπηρεσίες, τα ποσοστά σε σχέση με την πρόσβαση σε αυτές παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις (βλ. Διάγραμμα). Για παράδειγμα, οι Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, σύμφωνα με τις στατιστικές, δείχνουν ποσοστό παρακολούθησης 45% και 33% αντίστοιχα επί του συνόλου των παιδιών ηλικιών 0-3 ετών, αλλά το ποσοστό αυτό μειώνεται στο 4% και 5%, όταν τα δεδομένα αναφέρονται μόνο σε εκείνα τα παιδιά που παραμένουν για τριάντα

ή και περισσότερες ώρες την εβδομάδα σε υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία. Στη Δανία, αντίθετα, η συντριπτική πλειονότητα των παιδιών παραμένει ολόκληρη την ημέρα στις υπηρεσίες αυτές.

Δεν υπάρχουν πολλοί λόγοι με βάση τους οποίους θα μπορούσε να ερμηνευθεί η περιορισμένη κάλυψη των παιδιών ηλικίας κάτω των τριών ετών από τις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία. Ένας από αυτούς τους λόγους είναι ότι το πολιτικό ενδιαφέρον γι' αυτή την ηλικιακή φάση είναι σαφώς μικρότερο από εκείνο για τα μεγαλύτερα παιδιά. Ένας άλλος λόγος συνδέεται με την πεποίθηση ότι η ανατροφή των παιδιών κάτω των τριών ετών στο σπίτι θεωρείται ότι είναι το καλύτερο γι' αυτά. Αυτή η άποψη συναντάται σε διάφορες χώρες, ιδιαίτερα σε εκείνες με το χαμηλότερο επίπεδο υπηρεσιών για την πρώτη παιδική ηλικία. Μεγάλες περίοδοι αδειας σε ορισμένες χώρες, όπως στην Ουγγαρία και στη Δημοκρατία της Τσεχίας, μπορούν να αποκρύπτουν την πραγματική ανάγκη για υπηρεσίες. Συχνά μόνο μια περιορισμένη δημόσια χρηματοδότηση διατίθεται για οργανωμένες υπηρεσίες και αυτή η κατάσταση αντικατοπτρίζει μια ελλιπή και αναξιόπιστη πληροφόρηση.

Όπως θα δούμε στη συνέχεια, τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει πολλές έρευνες στις οποίες αναγνωρίζεται η σημασία του ρόλου που οι υπηρεσίες υψηλής ποιότητας μπορούν να διαδραματίσουν στην εκπλήρωση των πολλαπλών αναγκών των παιδιών και των οικογενειών τους. Αυτός ο ρόλος πρέπει να θεωρείται ότι είναι μια θεμελιώδης ευθύνη της Πολιτείας: η παροχή του καλύτερου για τους πιο νέους πολίτες μας.

Αυτό το τεύχος του *Παιδιά στην Ευρώπη* προσφέρει μια επισκόπηση της σημερινής

προσέγγισης των υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

Η Tullia Musatti και η Susanna Mayer παρουσιάζουν παιδαγωγικές προσεγγίσεις στον τομέα των υπηρεσιών για παιδιά κάτω των τριών ετών, ενώ ο Aldo Fortunati περιγράφει πώς μία μικρή ιταλική πόλη έχει αναγνωρίσει το δικαίωμα των πιο νέων πολιτών της να απολαμβάνουν υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, οι οποίες τους δίνουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν πρωταγωνιστικό ρόλο στη μάθησή τους.

Η Elin Michélsen περιγράφει την έρευνα που πραγματοποίησε σε σουηδικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς, η οποία αφορούσε την αλληλεπίδραση των συνομηλίκων και επισημαίνει τη σημασία που είχε για την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Ο Ole Henrik Hansen σκιαγραφεί άλλες πρόσφατες έρευνες για τα παιδιά κάτω των τριών ετών στις σκανδιναβικές χώρες.

Τα άρθρα που ακολουθούν επικεντρώνονται σε μερικά εθνικά συστήματα και στα αντίστοιχα μοντέλα που χρησιμοποιούνται.

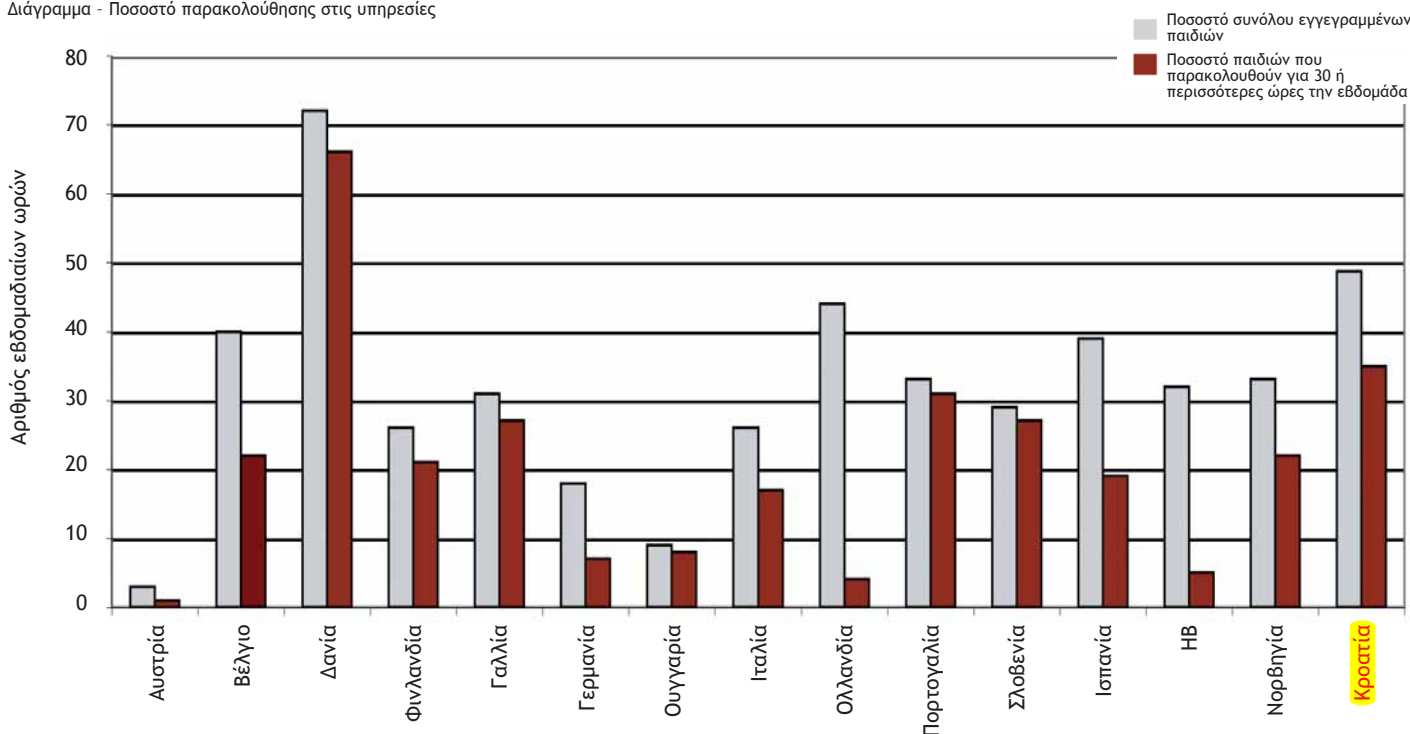
Η Bronwen Cohen σχολιάζει τα πορίσματα του χρηματοδοτούμενου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή προγράμματος Working for Inclusion, το οποίο δείχνει τη σημασία των ολοκληρωμένων συστημάτων που είναι αφιερωμένα στα πρώτα χρόνια της ζωής, τα οποία πρέπει να συνδέονται με υπηρεσίες που προσφέρουν καθολική πρόσβαση, ώστε να μειωθεί η ύπαρξη ανισοτήτων στη χρήση των υπηρεσιών. Η Lúcia Santos εξετάζει τα όσα διαδραματίζονται στην Πορτογαλία για τα παιδιά ηλικίας 0-3 ετών και προτείνει να επαναληφθούν οι συνεργασίες οι οποίες οδήγησαν στην επιτυχία που είχε επιτευχθεί στην ανάπτυξη των υπηρεσιών για τα παιδιά 3-6 ετών. Η Δανία και η Φινλανδία είναι οι

δύο χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διαθέτουν συστήματα καθολικής πρόσβασης για τα πιο μικρά παιδιά. Οι Stig Lund και Päivi Lindberg περιγράφουν τα συστήματα στη Δανία και στη Φινλανδία αντίστοιχα και παρουσιάζουν ορισμένες νέες εξελίξεις. Για τα παιδιά κάτω των τριών ετών είναι απαραίτητο και οι δύο γονείς να έχουν πραγματική πρόσβαση σε γονική άδεια με αποδοχές. Ο Peter Moss τονίζει τη σημασία του συντονισμού της γονικής άδειας με τις άλλες υπηρεσίες. Η Agnes Simonγι παρουσιάζει τις απαρχές της συζήτησης σχετικά με την εναρμόνιση της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής, οι οποίες στηρίζονται σε τρεις πυλώνες: στην απασχόληση, τη γονική άδεια και στις υπηρεσίες για τα παιδιά.

Στις τελευταίες σελίδες παρουσιάζονται οι τελευταίες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με την Εκπαίδευση και Φροντίδα της Πρώτης Παιδικής Ηλικίας : μια αποκλειστική συνέντευξη με τη Nora Milotay σχετικά με την πρόσφατη Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Εκπαίδευση και τη Φροντίδα στην Πρώτη Παιδική Ηλικία και το κείμενο που ευγενικά παραχωρήθηκε από την Jana Hainsworth, γενική γραμματέα του Eurochild, σχετικά με τα μελλοντικά έργα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αυτόν τον χώρο. Τέλος, η Barbara Ongari αποτείνει φόρο τιμής στην Elinor Goldschmied, η οποία απεβίωσε το 2009, μία μορφή που ενέπνευσε με το έργο της πολλούς παιδαγωγούς της πρώτης παιδικής ηλικίας.

Η Márta Korintus είναι επικεφαλής της έρευνας που διενεργεί το Εθνικό Ινστιτούτο για την Οικογενειακή και Κοινωνική Πολιτική στη Βουδαπέστη της Ουγγαρίας. marta.korintus@szmi.hu

Διάγραμμα - Ποσοστό παρακολούθησης στις υπηρεσίες

Εκπαιδύοντας στους βρεφονηπιακούς σταθμούς: Πώς φτιάχνεται ένα υφαντό ποιότητας;

Tullia Musatti, Susanna Mayer

Οι παραδοσιακές παιδαγωγικές προσεγγίσεις για τα πολύ μικρά παιδιά επικεντρώνονται σχεδόν όλες στην αλληλεπίδραση του ενήλικα με το παιδί. Η Tullia Musatti και η Susanna Mayer παρουσιάζουν μερικές σκέψεις δείχνοντας πώς οι διαμορφωτικές εμπειρίες των παιδιών πραγματοποιούνται στο εσωτερικό ενός ανοικτού και πολύπλοκου πλαισίου.

Τι σημαίνει 'εκπαίδευση' για τα πιο μικρά παιδιά; Για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα, στη βάση μιας παραδοσιακής παιδαγωγικής προσέγγισης, πρέπει να γίνει αναφορά αποκλειστικά στις ενέργειες που ένας ενήλικας απευθύνει προς το παιδί. Σύμφωνα με αυτή την οπτική, μόνο η αλληλεπίδραση με τον ενήλικα μπορεί να προωθήσει την κοινωνική και γνωστική ανάπτυξη των παιδιών.

Οι έρευνες σχετικά με την ανάπτυξη στην πρώτη παιδική ηλικία έχουν αναδείξει μια πολύ διαφορετική οπτική καθιστώντας σαφές πως οι κοινωνικές και οι γνωστικές διαδικασίες ανάπτυξης των παιδιών στα πρώτα χρόνια της ζωής τους ασκούνται και ισχυροποιούνται κατά τη διάρκεια των δικών τους αλληλεπιδράσεων με ένα πολύπλοκο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, στο οποίο η συμπεριφορά και οι ενέργειες των άλλων ανθρώπων, συνομηλίκων ή ενηλίκων, είναι μια μόνο συνιστώσα, βέβαια πολύ σημαντική. Με αυτή την οπτική, το να εκπαιδεύσει κανείς ένα μικρό παιδί ουσιαστικά σημαίνει να το υποστηρίξει στις αλληλεπιδράσεις του με το περιβάλλον. Έτσι είναι σημαντικό να απασχολεί τους εκπαιδευτικούς, πάνω από όλα, το να υποστηρίζουν τα παιδιά στην εμπλοκή τους με τη διερεύνηση και τη γνώση του περιβάλλοντός τους, με τις αλληλεπιδράσεις τόσο με τους ενήλικες όσο και με τους συντρόφους τους και με το να μοιράζονται διάφορα νοήματα.

Γι' αυτό αποκτά νέα σημασία η οργάνωση στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα στα οποία αναπτύσσονται αυτές οι αρθρωτές αλληλεπιδράσεις. Ένας βρεφονηπιακός σταθμός είναι ένας τόπος στον οποίο ένας

συγκεκριμένος αριθμός παιδιών και ενηλίκων συναντιέται καθημερινά για ένα χρονικό διάστημα αρκετά μεγάλο. Με άλλα λόγια, πρόκειται για ένα κοινωνικό περιβάλλον που είναι συνυφασμένο με μια ποικιλία διαπροσωπικών σχέσεων και στο οποίο ενήλικες και παιδιά μοιράζονται πολλές εμπειρίες που αποκρυσταλλώνονται στα νοήματα τα οποία κατασκευάζουν μαζί. Όταν αναλύονται και σχεδιάζονται οι εκπαιδευτικές πρακτικές, είναι κριτικής σημασίας να λαμβάνεται υπόψη η συνολική και ολοκληρωμένη διάσταση αυτής της κοινωνικής εμπειρίας και το ξεδίπλωμά της στη διάρκεια του χρόνου.

Η μεταφορά 'του νήματος και του υφαντού' μοιάζει κατάλληλη για να εκφράσει την πολυπλοκότητα και την οργανωτικότητα ενός εκπαιδευτικού πλαισίου για τα πιο μικρά παιδιά. Οι συμπεριφορές, οι ενέργειες και οι αλληλεπιδράσεις των παιδιών και των ενηλίκων διαπλέκονται, όπως τα νήματα στον αργαλειό που φτιάχνεται ένα υφαντό. Η ποιότητα αυτού του υφαντού καθορίζεται από τη φροντίδα με την οποία τα νήματα δουλεύονται και πλέκονται μεταξύ τους, καθώς και από τη φωτεινότητά τους, την απαλότητα και την ανθεκτικότητά τους, που πολύ πιθανό να διαφέρουν σημαντικά.

Είναι ανάγκη να πάρουμε υπόψη ότι με το πέρασμα του χρόνου οι εμπειρίες των παιδιών στο εσωτερικό του εκπαιδευτικού πλαισίου μπορούν να διαμορφώνονται σε μια ασύνδετη

μεταξύ τους διαδοχή γεγονότων ή μπορούν να οδηγούν γρήγορα σε μια ιστορία με σημασία.

Πηγαίνοντας πιο μακριά τη μεταφορά μας, μπορούμε να πούμε ότι το υφαντό δεν πρέπει να δουλεύεται σαν μια συνάρθρωση διαφορετικών στοιχείων -η εμπειρία αρκετών παιδιών τη μια μέρα μετά την άλλη- και ότι η πρόκληση για τους λειτουργούς ενός εκπαιδευτικού πλαισίου για την πρώτη παιδική ηλικία είναι να φτιάξουν ένα καλλιτεχνικό υφαντό, το οποίο, όπως η ταπισερί της Μπαγιέ (που αφηγείται την ιστορία της νορμανδικής κατάκτησης της Αγγλίας), αφηγείται μια ιστορία ενδιαφέρουσα για τον καθένα, παιδί και ενήλικα. Είναι προφανές ότι για να υφάνει κανείς ένα τόσο πολύτιμο υφαντό είναι απαραίτητες οι επαγγελματικές ικανότητες και μια οργάνωση ικανή τις υποστηρίξει. Μέσα από ένα πρόγραμμα έρευνας-δράσης, που πραγματοποιήσαμε από το 2000 ως το

2005, σε συνεργασία με την εκπαιδευτική ομάδα του βρεφονηπιακού σταθμού Lagomagoπίδο (ενός βρεφονηπιακού σταθμού για παιδιά κάτω των τριών στην Pistoia), εντοπίσαμε ορισμένες διαστάσεις της εκπαιδευτικής πρακτικής που μπορούν να εγγυηθούν την κατασκευή ενός υφαντού ποιότητας.

Δίνοντας αξία στην καθημερινή ζωή των παιδιών στον βρεφονηπιακό σταθμό
Όλες οι στιγμές της καθημερινής ζωής, οι δραστηριότητες παιχνιδιού, όπως και οι ρουτίνες, είναι σημαντικές. Κάθε εμπειρία ενός παιδιού συνιστά μια ευκαιρία μάθησης που συμβάλλει στη φυσική και συναισθηματική του ευημερία, καθώς και στη διαμόρφωση της ταυτότητάς του. Όλες αυτές οι διαστάσεις είναι συνυφασμένες και είναι αδύνατον να διαχωριστούν.

Ακόμα και κάποιες ενδιάμεσες στιγμές που αποτελούν μέρος της καθημερινής ζωής του παιδιού στον βρεφονηπιακό σταθμό (για παράδειγμα, η αναμονή για το γεύμα ή όταν περιμένει στην αρχή της ημέρας να έρθουν όλα τα παιδιά) μπορεί να αποτελέσουν ευκαιρίες για να μοιραστεί σημαντικές εμπειρίες, όπως το να συμμετέχει στις τελετουργίες του παιχνιδιού ή να συνεργάζεται με τους ενήλικες στην τακτοποίηση του υλικού που έχει προηγουμένως χρησιμοποιηθεί. Εξίσου σημαντικό είναι να προσφέρεται στα παιδιά μια τέτοια οργάνωση της ημέρας ώστε να μπορούν να την αναγνωρίζουν, να την προβλέπουν και, τελικά, να την ελέγχουν.

Το φυσικό περιβάλλον

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στο φυσικό πλαίσιο μέσα στο οποίο φτιάχνεται ένα υφαντό. Τα υλικά και τα συμβολικά χαρακτηριστικά του φυσικού

περιβάλλοντος θα πρέπει να είναι διαμορφωμένα ώστε να υποστηρίζουν και να οργανώνουν τις

δραστηριότητες των παιδιών και τις αλληλεπιδράσεις τους με τους συνομηλικούς και τους ενήλικες.

Δεν αρκεί να προσφέρονται περιοχές παιχνιδιού με σαφώς προσδιορισμένα θέματα και ποικίλα υλικά παιχνιδιού. Είναι πιο σημαντικό τα παιδιά να γνωρίζουν ποια υλικά είναι διαθέσιμα, τον τρόπο και το μέρος στο οποίο είναι τακτοποιημένα. Αυτό τους επιτρέπει 'να ξαναπιάσουν' ύστερα από κάποιον χρόνο μια δραστηριότητα παιχνιδιού, να βρίσκουν νέες χρήσεις για τα ίδια υλικά ή να αναπτύσσουν την ίδια δραστηριότητα με τρόπους πιο πολύπλοκους. Επίσης, οι κινήσεις και το πώς τοποθετούνται στον χώρο του παιδικού σταθμού οι ενήλικες έχουν σημαντικό ρόλο στον προσανατολισμό της προσοχής των παιδιών και στην εμπλοκή τους με τις δραστηριότητες του παιχνιδιού και της διερεύνησης.

Συμμετέχοντας στις εμπειρίες των παιδιών

Πλέξιμο και ύφανση νημάτων: το έργο των εκπαιδευτικών δεν είναι μόνο να μοιράζεται το ενδιαφέρον των παιδιών για τους άλλους ανθρώπους, τα αντικείμενα και τις δραστηριότητες, αλλά και να απηχεί τις ανακαλύψεις, τις ανησυχίες και τα συναισθήματα των παιδιών. Θα πρέπει επίσης να υποστηρίζει τις αλληλεπιδράσεις και τις κοινές εμπειρίες ανάμεσα στα παιδιά προσφέροντάς τους τη δυνατότητα να συναντιούνται σε μικρές ομάδες, στο εσωτερικό των οποίων είναι δυνατόν να δημιουργηθεί ένα ρεπερτόριο κοινών σημασιών.

Διαμορφώνοντας σχέσεις συνεργασίας με τους γονείς των παιδιών

Οι γονείς πρέπει να εμπλέκονται στην εμπειρία των παιδιών τους στον βρεφονηπιακό σταθμό. Η εμπλοκή τους διασφαλίζει μια σχετική συνέχεια ανάμεσα στην εμπειρία του παιδιού στον βρεφονηπιακό σταθμό και στην οικογενειακή του ζωή. Όταν οι γονείς ενημερώνονται συνεχώς για τις δραστηριότητες των παιδιών τους κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στον παιδικό σταθμό, κατανοούν καλύτερα το νόημα που έχουν αυτές για το δικό τους παιδί. Γίνονται επίσης πιο πρόθυμοι να φέρουν νέα υλικά παιχνιδιού ή να κατασκευάσουν παιχνίδια για τις δραστηριότητες των παιδιών ή και να μετέχουν σε συγκεκριμένες πρωτοβουλίες που πραγματοποιούνται στο εσωτερικό, αλλά και έξω από τον παιδικό σταθμό.

Η Tullia Musatti και η Susanna Mayer είναι ερευνήτριες στο Ινστιτούτο Γνωσιακών Επιστημών και Τεχνολογιών, στο Εθνικό Ερευνητικό Συμβούλιο της Ιταλίας.
tullia.musatti@istc.cnr.it
susanna.mayer@istc.cnr.it

Η ποιότητα στις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία: η εμπειρία του San Miniato

Aldo Fortunati

Το San Miniato προσφέρει υψηλής ποιότητας υπηρεσίες χρηματοδοτούμενες από το Δημόσιο για πάνω από το 45% των παιδιών κάτω των τριών ετών, θεωρώντας ότι και τα μικρά παιδιά έχουν συγκεκριμένα δικαιώματα και ενεργό ρόλο για τη δική τους διαδικασία μάθησης. Η Aldo Fortunati, που επιβλέπει την ανάπτυξη αυτών των υπηρεσιών για πάνω από τρεις δεκαετίες, εξηγεί γιατί αυτή η προσέγγιση είναι αναπόσπαστο στοιχείο για την ποιότητα των υπηρεσιών για μικρά παιδιά.

Ξεκινώντας από την εικόνα των παιδιών

Ο τρόπος με τον οποίο η κοινωνία βλέπει τα παιδιά είναι θεμελιώδης σημασίας για κάθε συζήτηση γύρω από την ποιότητα των υπηρεσιών Αγωγής και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία.

Στην πόλη του San Miniato, στην Τοσκάνη της Ιταλίας, η εικόνα του παιδιού είναι η εικόνα ενός πολίτη, ο οποίος, ήδη από την αρχή, θεωρείται ένα ικανό άτομο που έχει δικαιώματα. Σε αυτό το πλαίσιο, τα παιδιά είναι παραγωγοί της ίδιας τους της εμπειρίας. Επιδιώκουν τα ίδια τις εμπειρίες τους και οικοδομούν την ίδια τους τη γνώση, πράγμα το οποίο έχει σημαντικές εφαρμογές στον τρόπο με τον οποίο οι παιδαγωγοί αλληλεπιδρούν μαζί τους.

Στο San Miniato οι παιδαγωγοί δεν εργάζονται για να βοηθούν τα παιδιά να επιτύχουν κάποιους προκαθορισμένους στόχους, διότι δεν υπάρχει τρόπος να ξέρει κανείς εκ των προτέρων ποιοι είναι στην πραγματικότητα αυτοί οι στόχοι. Αν τα παιδιά είναι τα ίδια οι φορείς της εμπειρίας τους, αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούν να είναι προβλέψιμα. Τα παιδιά που αισθάνονται πλούσια, ισχυρά, με δυνατότητες και ελεύθερα από τις προκαθορισμένες προσδοκίες των ενηλίκων, ποτέ δεν σταματούν να μας εκπλήσσουν. Μια τέτοια αντίληψη είναι πολύ μακριά από την εικόνα ενός παιδιού που είναι αδύναμο, παθητικό και έχει ανάγκη φροντίδας και προστασίας. Στο San Miniato πιστεύουμε ότι κάθε πτυχή των υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία, μαζί με τα στοιχεία που προσδιορίζουν την

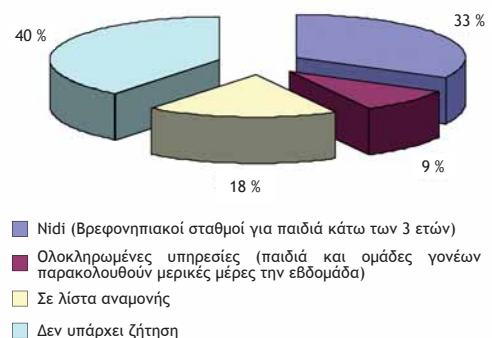
ποιότητά τους, πρέπει να οικοδομούνται γύρω από αυτή την αντίληψη. Το να λαμβάνουμε υπόψη τις δυνατότητες κάθε παιδιού δεν σημαίνει ότι οι παιδαγωγοί θεωρούν συμπληρωματικές τις δικές τους ενέργειες. Βεβαίως, πιστεύουν στη δυνατότητα των παιδιών να κατασκευάσουν την προσωπική τους μάθηση και έχουν αυτοπεποίθηση για τη διαχείριση του απρόβλεπτου, αλλά έχουν επίσης την ευθύνη να δημιουργήσουν ευκαιρίες για τα παιδιά και να οργανώσουν τις εμπειρίες που θα ενθαρρύνουν μια μάθηση με νόημα. Το σημαντικό είναι ότι αυτές οι ευκαιρίες δεν είναι σχεδιασμένες να επιφέρουν μια προδιαγεγραμμένη ακολουθία δράσεων. Αντίθετα, οι παιδαγωγοί καταστρώνουν μια 'στρατηγική' την ώρα που η δράση πραγματοποιείται. Αξιοποιούν τις γνώσεις που διαθέτουν για κάθε παιδί προκειμένου να πάρουν αποφάσεις ακριβώς τη στιγμή που γίνεται κάτι. Οι παιδαγωγοί συμμετέχουν, βοηθούν και επηρεάζουν τις δραστηριότητες των

παιδιών, αλλά οι δικές τους ενέργειες περιορίζονται σε μια μίνιμουμ, αποφασιστικού χαρακτήρα, διαμεσολάβηση. Η προσέγγιση των παιδαγωγών στην οργάνωση και στον σχεδιασμό της εκπαίδευσης των παιδιών τείνει να επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες ενέργειες που χαρακτηρίζονται από συνοχή και συνέχεια:

1. Οργάνωση

- Σταθερότητα τόσο του φυσικού

Στο San Miniato οι υπηρεσίες εκπαίδευσης και φροντίδας-Nidi για παιδιά ηλικίας από 3 έως 36 μηνών έχουν καλύψει το απαιτούμενο 33% των στόχων της ΕΕ που τέθηκαν στη Βαρκελώνη για το 2010. Μαζί με τις υπηρεσίες ένταξης (κέντρα παιδιού και οικογένειας) και τα νηπιαγωγεία (για παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών) οι υπηρεσίες παρέχονται σε πάνω από το 45% του πληθυσμού. Η δημόσια χρηματοδότηση καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του κόστους διαχείρισης και εγγυάται μια ισότιμη και γενικευμένη πρόσβαση στις υπηρεσίες.

Ποτέ στο San Miniato δεν εφαρμόστηκε μια ενιαία προσέγγιση με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων. Οι υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία της πόλης είναι χώροι όπου τα παιδιά και οι παιδαγωγοί είναι οι πρωταγωνιστές, βιώνουν μαζί την καθημερινότητα, μοιράζονται εμπειρίες, δημιουργούν σχέσεις και έτσι συνοικοδομούν τη νέα γνώση.

Αυτού του είδους ο επαγγελματισμός απαιτεί εκπαίδευση και κατάρτιση υψηλού επιπέδου. Όλοι οι παιδαγωγοί στις υπηρεσίες αυτές πρέπει να είναι απόφοιτοι πανεπιστημιακής σχολής. Το πτυχίο είναι απαραίτητο, ενώ κάθε νεοεισερχόμενος περνά από εισαγωγικές εξετάσεις, που διεξάγονται από το κέντρο έρευνας και κατάρτισης La Bottega di Geppetto του San Miniato. Μόλις γίνει δεκτός ένας νέος παιδαγωγός, περνά από μια εντατική πρακτική άσκηση ως μέρος του συμβολαίου του.

Ατενίζοντας το μέλλον

Συμπερασματικά μπορούμε να θεωρήσουμε την περίπτωση του San Miniato ως ένα 'οικολογικό πείραμα', το οποίο μας επιτρέπει να διαβάζουμε και να επεξεργαζόμαστε ορισμένα ενδιαφέροντα φαινόμενα:

- Βραχυπρόθεσμα η ποιοτική παρουσία των υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία οδηγεί τους γονείς να ενστερνίζονται την εκπαιδευτική αξία που έχουν αυτές οι υπηρεσίες τόσο για τα παιδιά όσο και για τις οικογένειές τους.
- Μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα υπάρχει μια στενή σχέση ανάμεσα στην ποιοτική παρουσία των υπηρεσιών αυτών και την αγορά εργασίας για τις γυναίκες, την επιδίωξη τεκνοποίησης από γυναίκες και άντρες, την κατανομή των ευθυνών για την ανατροφή του παιδιού ανάμεσα στους γονείς και ακόμα περισσότερο, την έμφαση στις ατομικές διαφορές, στις διαπολιτισμικές σχέσεις και στην πρόληψη φαινόμενων σχολικής αποτυχίας και εγκατάλειψης του σχολείου.

Αυτός είναι και ο λόγος που θέλουμε μια υπηρεσία που να προσφέρει καθολική πρόσβαση, που να έχει δημόσιο χαρακτήρα και να αναδεικνύει τη δημιουργική σχέση που μπορεί να υπάρξει ανάμεσα στην αναγνώριση του παιδιού ως πρωταγωνιστή, τη συμμετοχή της κοινότητας και τη δημόσια πολιτική. Ίσως εκείνο που είναι πιο σημαντικό δεν είναι το να μετριοιούνται τα αποτελέσματα για κάθε παιδί, αλλά να ελέγχεται η ποιότητα στις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία.

Οι εικόνες σε αυτό το άρθρο είναι μια ευγενική προσφορά του Κέντρου Έρευνας και Τεκμηρίωσης στην Παιδική Ηλικία (www.bottegadigeppetto.it)

Η Aldo Fortunati είναι πρόεδρος του Κέντρου Έρευνας και Τεκμηρίωσης στην Παιδική Ηλικία La Bottega Di Geppetto του San Miniato.
fortunati@bottegadigeppetto.it

«Η Vania, ηλικίας 21 μηνών, στέκεται πάνω σε μια επιφάνεια της κουζίνας και έχει την πρόθεση να συνεργαστεί με τη Maia, ηλικίας 23 μηνών, και την Eva, ηλικίας 30 μηνών, προκειμένου να στρώσουν το τραπέζι στην κουζίνα. Μια εικόνα που δείχνει ένα παιδί να έχει σκαρφαλώσει για να πιάσει κάτι από ένα ντουλάπι μπορεί να φαίνεται επικίνδυνη στα μάτια μερικών ενηλίκων. Όμως, ο χώρος αποτελεί σημαντική αναφορά για τα μικρά παιδιά και όταν προσφέρει ευκαιρίες για ανάληψη ευθυνών, τα παιδιά ανταποκρίνονται με δημιουργικό τρόπο. Ένας παιδαγωγός που είναι παρών (όπως εδώ, αν και δεν φαίνεται) μπορεί να επιτρέψει και να υποστηρίξει αυτό το είδος παιχνιδιού που χαρακτηρίζεται από μια κατάσταση στην οποία τα παιδιά παίρνουν την πρωτοβουλία.»

Aldo Fortunati

περιβάλλοντος όσο και των κοινωνικών σχέσεων που αναπτύσσονται μέσα σε αυτό.

- Συνοχή στη διαμόρφωση πληθώρας εμπειριών για μεγάλη χρονική περίοδο.
  - Εργασία για την ανάπτυξη μιας ουσιαστικής επικοινωνίας με τις οικογένειες των παιδιών.
2. Σχεδιασμός
- Διαρκής επανεκτίμηση του φυσικού περιβάλλοντος και των δυναμικών μέσα στην ομάδα.
  - Συνεχής αξιολόγηση και επανεξέταση του ρόλου του παιδαγωγού.
  - Διαρκής επαγγελματική ανάπτυξη και αξιολόγηση της ποιότητας της τεκμηρίωσης από τον εκπαιδευτικό των εμπειριών των παιδιών.

Η διαδικασία της τεκμηρίωσης από τους παιδαγωγούς είναι κεντρικής σημασίας για την παροχή υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία στο San Miniato. Οι καταγραφές των παιδαγωγών, συνήθως γραπτές, οι παρατηρήσεις τους για κάθε παιδί επικεντρώνονται στο πώς ένα παιδί συμμετέχει στις δραστηριότητες και στις σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στην ομάδα. Μέσα από την ομαδική αξιολόγηση οι παιδαγωγοί εμβαθύνουν την κατανόησή τους για το παιδί και τη χρησιμοποιούν ως βάση των συζητήσεων που κάνουν με τους γονείς.

Μεγάλη αξία δίνεται στη συμμετοχή της οικογένειας. Αυτό δεν είναι εμφανές μόνο από τις διαρθρωτικές δομές των υπηρεσιών -οι σύλλογοι γονέων θεωρούνται πολύ ισχυροί και συχνά με μεγάλη επιρροή- αλλά και από τον τρόπο που βλέπουν οι παιδαγωγοί τους γονείς. Οι υπηρεσίες για την Εκπαίδευση και Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία στο San Miniato θεωρούνται χώροι συμπληρωματικοί της οικογένειας του παιδιού. Έτσι ο ρόλος των εκπαιδευτικών δεν είναι να αφαιρέσουν ευθύνες από τους γονείς, αλλά κυρίως να τους ενδυναμώσουν στον ρόλο τους και να εμβαθύνουν την κατανόησή τους τόσο για τους ίδιους όσο και για την ταυτότητα των παιδιών τους και τις μαθησιακές τους δυνατότητες.

Οι παιδαγωγοί συνεργάζονται στενά με τους γονείς, μοιράζονται τις πληροφορίες που έχουν καταγράψει και τις παρατηρήσεις που έχουν κάνει για την ανάπτυξη του παιδιού, ως αποτέλεσμα των παραπάνω καταγραφών. Για έναν γονέα το να βλέπει το παιδί του σε ένα άλλο πλαίσιο μπορεί να τον βοηθήσει να ξεκαθαρίσει την ίδια την εικόνα που έχει γι' αυτό, αλλά και για τον ρόλο του ως γονέα. Άτυπες συζητήσεις ανάμεσα σε γονείς και παιδαγωγούς προβλέπεται να γίνονται καθημερινά και οι γονείς ενθαρρύνονται να συμμετέχουν και σε πιο δομημένες συγκεντρώσεις και εργαστήρια.

Μαθαίνουμε να γνωρίζουμε ...

Elin Michélsen

Τι μαθαίνουν τα μικρά παιδιά για τους εαυτούς τους και για τους άλλους όταν βρίσκονται μαζί; Η συγγραφέας εκθέτει τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποίησε σε ορισμένες σουηδικές υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία.

Αυτό ήταν το πλαίσιο της μελέτης που πραγματοποίησα σε πέντε διαφορετικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς, με τη χρήση βιντεοσκοπημένων καταγραφών (Michélsen 2004).

Ειδικότερα κατηγοριοποιήθηκαν και στη συνέχεια αναλύθηκαν οι μη λεκτικές συμπεριφορές και οι αλληλεπιδράσεις των παιδιών. Η έρευνα εστιάστηκε σε αλληλουχίες διαφορετικής διάρκειας, συμπεριλαμβανομένων πολύ σύντομων ακολουθιών, με δύο μόνο αλληλεπιδράσεις, καθώς και αλληλουχίες μεγαλύτερης διάρκειας με περισσότερες από πενήντα αλληλεπιδράσεις.

Αμοιβαίο ενδιαφέρον

Είναι φανερό ότι αυτά τα τόσο μικρά παιδιά έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιούν ποικίλες αλληλεπιδράσεις που χαρακτηρίζονται από αμοιβαιότητα ως προς τη μορφή, το περιεχόμενο και την έκφραση συναισθημάτων.

Το ενδιαφέρον του ενός παιδιού για το άλλο είναι ένα πολύ έντονο χαρακτηριστικό στο εσωτερικό αυτών των αλληλεπιδράσεων. Και αυτό το κεντρικό και κυρίαρχο χαρακτηριστικό είναι που δημιουργεί και κρατάει ζωντανή την αλληλεπίδραση ανάμεσα στα παιδιά.

Από την αλληλουχία των αλληλεπιδράσεων, τα παιδιά επινοούν, συμφωνούν και υλοποιούν σχέδια παιχνιδιού που παίζουν μαζί. Η από κοινού δημιουργικότητα επιτρέπει να

επινοηθούν αλληλουχίες αλληλεπιδράσεων που πρέπει να θεωρηθούν ως μια πρωτογενής έκφραση της παιδικής κουλτούρας, η οποία χαρακτηρίζεται από μη λεκτική κοινή κατανόηση, διαισθητική επικοινωνία και συμπεριφορές χαράς.

Ευχάριστες αλληλεπιδράσεις

Στις αλληλουχίες αλληλεπίδρασης η χαρά ενός παιδιού εκφράζεται με τη μορφή του γέλιου, του χαμόγελου ή των κραυγών και σε αυτές τις εκφράσεις χαράς υπάρχει θετική ανταπόκριση με γέλια, κραυγές και εκφράσεις χαράς από ένα άλλο παιδί. Τις αποκαλώ *διαλόγους χαράς*.

Ορισμένες από τις εκφράσεις χαράς έχουν στιγμιαίο και φευγαλέο χαρακτήρα, αλλά οι διάλογοι της χαράς μπορεί να είναι και μεγαλύτερης διάρκειας και να κρατούν αρκετά λεπτά.

Η ευχαρίστηση που δείχνουν για τη σωματική κίνηση είναι αναμφισβήτητη και βλέπουμε συχνά εκφράσεις χαράς σε κινήσεις όλο του σώματος. Είναι σαν η χαρά τους να έγκειται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι κάνουν κάτι σωματικό, η κίνησή τους αποτελεί γι' αυτά διασκέδαση. Έχω αποκαλέσει αυτό το

φαινόμενο *χαρά της κίνησης*. Μερικές φορές τα παιδιά επινοούν κάτι καινούριο, διαφορετικό, περίεργο, σκανταλιάρικο ή κάτι που τους προκαλεί έκπληξη.

τα παιδιά επινοούν,
συμφωνούν και υλοποιούν
σχέδια παιχνιδιού που
παίζουν μαζί

Από τη στιγμή που κάτι δεν ικανοποιεί τις προσδοκίες ή δεν σέβεται τους κανόνες, γίνεται διασκεδαστικό. Αυτό είναι που αποκαλώ *αναρχική χαρά*.

Σήμερα οι περισσότεροι Σουηδοί γονείς με μικρά παιδιά εργάζονται ή σπουδάζουν. Ως αποτέλεσμα, όλα σχεδόν τα μικρά παιδιά από την ηλικία των δεκαοκτώ μηνών έως δύο ετών πηγαίνουν σε υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία. Το να πηγαίνουν σε μια τέτοια υπηρεσία είναι ο κανόνας για τα μικρά παιδιά στη Σουηδία και θεωρείται σήμερα μια ιδιαίτερα θετική εμπειρία. Το εθνικό σουηδικό πρόγραμμα σπουδών αναφέρεται στα παιδιά αυτής της ηλικιακής φάσης, αλλά και στα μικρότερα, ως μαθητές, και η παρακολούθηση του παιδικού σταθμού θεωρείται το πρώτο βήμα στο εκπαιδευτικό σύστημα. Τα παιδιά μαθαίνουν με αυτόν τον τρόπο για τους εαυτούς τους, για τους άλλους, αλλά και για τη ζωή γενικότερα. Αυτή η παιδαγωγική προσέγγιση έχει εξαπλωθεί με τα χρόνια και σήμερα θεωρείται σημαντική για τη διασφάλιση της ποιότητας.

Η κοινωνικοποίηση ανάμεσα στους συνομηλίκους

Δημιουργώντας τη δική τους κουλτούρα τα παιδιά κοινωνικοποιούνται μεταξύ τους. Όταν τα παιδιά συναντιούνται στους βρεφονηπιακούς σταθμούς, φαίνεται ότι αρχίζουν να επηρεάζουν το ένα το άλλο και αναπτύσσουν κοινωνικές ικανότητες τις οποίες μπορούν να χρησιμοποιήσουν στη συνέχεια στις συναναστροφές τους. Οι αλληλουχίες, κατά τις οποίες τα παιδιά υιοθετούν την οπτική γωνία κάποιου άλλου, αναπτύσσουν στρατηγικές για να γίνουν κατανοητά από έναν συνομήλικο, συντονίζονται και προσαρμόζονται με έναν συνομήλικο ή δημιουργούν ρουτίνες παιχνιδιού, όλα αυτά θεωρούνται σημαντικές εκφράσεις της κοινωνικοποίησης ανάμεσα σε συνομηλίκους.

Μέσα από κοινές εμπειρίες τα μικρά παιδιά μαθαίνουν το ένα από το άλλο τι είναι αυτό που έχει σημασία στην αλληλεπίδραση συνομηλίκων. Επειδή οι αλληλουχίες αλληλεπίδρασης είναι ποιοτικά διαφορετικού χαρακτήρα, τα παιδιά αποκτούν πολλούς διαφορετικούς τύπους εμπειριών, οικοδομώντας ένα ευρύ ρεπερτόριο εναλλακτικών δράσεων. Στις στιγμιαίες αλληλεπιδράσεις τα παιδιά

‘δοκιμάζουν’ τι σημαίνει στην πραγματικότητα το να δέχονται και να κάνουν επαφές, πράγμα που τους δίνει τις πρώτες σύντομες διαπροσωπικές εμπειρίες, οι οποίες μπορεί να είναι απλές εκφράσεις χαιρετισμού, όπως ‘Καλημέρα’ και ‘Αντίο’. Σε άλλες αλληλουχίες αλληλεπίδρασης, όπου τα παιδιά εμπλέκονται για μεγαλύτερη χρονική διάρκεια, συγχρονίζονται μεταξύ τους γύρω από ένα κοινό έργο ή ένα κοινό παιχνίδι, εξοικειώνονται με το πώς να διατηρήσουν το ενδιαφέρον ενός συνομηλίκου τους, όπως το να προσαρμόζουν τον δικό τους ρυθμό και τον δικό τους βηματισμό με εκείνον ενός συντρόφου.

Αναπτύσσοντας την αίσθηση ενός διυποκειμενικού εαυτού με τους συνομηλίκους

Οι συγκεκριμένες εμπειρίες αλληλεπίδρασης μεταξύ συνομηλίκων θεωρούνται σημαντικές για την ανάπτυξη της αίσθησης του ‘διυποκειμενικού εαυτού’ στα μικρά παιδιά μέσω του οποίου κάτι βιώνεται προσωπικά ή υποκειμενικά μαζί με τους άλλους (Stern 1985).

Η συναισθηματική ανταλλαγή που συμβαίνει όταν τα μικρά παιδιά μιμούνται, αποδέχονται ή απορρίπτουν το ένα το άλλο έχει κεντρική σημασία, όχι μόνο για την κοινωνική μάθηση,

αλλά και για την ανάπτυξη της αίσθησης του διυποκειμενικού εαυτού. Θα μου άρεσε να προσθέσω στην έννοια του εαυτού του Daniel Stern την ιδέα της *αίσθησης του εαυτού με τους συνομηλίκους* ως μια νέα πτυχή της διυποκειμενικότητας.

Πιστεύω ότι οι εμπειρίες αλληλεπίδρασης μεταξύ συνομηλίκων παιδιών συμβάλλουν άμεσα στην κοινωνική και συναισθηματική τους ανάπτυξη. Πιστεύω επίσης ότι αυτές οι πρώιμες επαναλαμβανόμενες εμπειρίες αφομοιώνονται ως αναπαραστάσεις της ζωής με άλλους και διαμορφώνουν τις μελλοντικές προσδοκίες του παιδιού για το μελλοντικό παιχνίδι και τις αλληλεπιδράσεις με τους συνομηλίκους του.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Michélsen, E. 2004. *Kamratsamspel på småbarnsavdelningar*. Doktorsavhandling i pedagogik. Stockholms universitet.

Michélsen, E. 2005. *Samspel på småbarnsavdelningar*. Στοκκόλμη: Liber.

Stern, D. 1985. *The Interpersonal World of the Infant*. Νέα Υόρκη: Basic Books.

Η Elin Michélsen είναι ψυχολόγος στο Lindigö της Στοκκόλμης και διδάκτορας του Πανεπιστημίου της Στοκκόλμης.
elin.michelsen@telia.com

Αμοιβαίο ενδιαφέρον

Ευτυχισμένα γι' αυτό που κάνουν και για την παρουσία των συντρόφων τους

Χαρούμενη αλληλεπίδραση και συναισθηματική ανταλλαγή

Επινοούν, συμφωνούν και υλοποιούν μαζί σχέδια παιχνιδιού

Τι μας λένε οι έρευνες για παιδιά 0-3 ετών;

Ole Henrik Hansen

Οι έρευνες σχετικά με τον αντίκτυπο των υπηρεσιών εκπαίδευσης και φροντίδας για τα παιδιά κάτω των τριών ετών είναι λιγότερες σε σχέση με εκείνες που αφορούν τα μεγαλύτερα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Πρόσφατες έρευνες στις σκανδιναβικές χώρες δείχνουν πώς οι υψηλής ποιότητας υπηρεσίες για τα παιδιά κάτω των τριών ετών συμβάλλουν στην κοινωνική και γνωστική τους ανάπτυξη.

Λίγα ξέρουμε για τον αντίκτυπο που έχουν οι υπηρεσίες ημερήσιας φροντίδας για τα παιδιά κάτω των τριών ετών σε σχέση με αυτά που ξέρουμε για τα πιο μεγάλα παιδιά. Τις σκανδιναβικές χώρες, όμως, τις έχει απασχολήσει αυτό το θέμα. Την τελευταία δεκαετία έχουν πραγματοποιηθεί εκεί πολλές έρευνες που μελετούν τα παιδιά κάτω των τριών ετών και τα αποτελέσματά τους δείχνουν πολύ ξεκάθαρα ότι οι υπηρεσίες γι' αυτή την ηλικιακή ομάδα μπορεί να είναι ευεργετικές. Οι υπηρεσίες με υψηλή ποιότητα μπορούν να οδηγήσουν σε ανώτερα επίπεδα αυτοεκτίμησης, περιέργειας και κινήτρων για μάθηση, και με αυτόν τον τρόπο μπορεί να έχουν θετικό αντίκτυπο στην κοινωνική και στη γνωστική ανάπτυξη των μικρότερων παιδιών.

Η έρευνά μου για την ημερήσια φροντίδα παιδιών κάτω των τριών ετών που διεξήχθη σε εννέα κέντρα στη Δανία έδειξε σημαντικές διαφορές ως προς την ποιότητα στις υπηρεσίες αυτού του τύπου.

Στους δείκτες ποιότητας περιλαμβάνονται:

- μια ηγεσία που προσφέρει κριτική και δημιουργική ματιά
- μια παιδαγωγική προσέγγιση που επικεντρώνεται στις καθημερινές δραστηριότητες
- διαίρεση των παιδιών σε μικρές ομάδες ανάλογα με τις πρακτικές τους ικανότητες
- η πρακτική τού να κάθονται οι ενήλικες στο πάτωμα κοντά στα παιδιά, για να είναι σε θέση να υιοθετήσουν την οπτική των παιδιών (Hansen 2010a, 2010b).

Παρατηρήσαμε ότι στις υψηλής ποιότητας υπηρεσίες τα παιδιά αλληλεπιδρούν κατά μέσο όρο με έναν ενήλικα για 21 λεπτά την ώρα, κατά τα οποία πραγματοποιούνται πολλές λεκτικές ανταλλαγές στους διαλόγους τους, ενώ αντίθετα στις υπηρεσίες χαμηλότερης ποιότητας τα παιδιά αλληλεπιδρούν με έναν ενήλικα μόνο για τρία λεπτά την ώρα, και στους διαλόγους τους παρατηρούνται μόνο τρεις ανταλλαγές κατά μέσο όρο. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι τα μη προνομιούχα παιδιά, τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες που χαρακτηρίζονται από χαμηλό επίπεδο προσοχής προς τα παιδιά από την πλευρά των ενηλίκων μπορούν να παραμείνουν σε ένα μη επαρκές επίπεδο αλληλεπίδρασης, το οποίο να έχει επίπτωση στη γλωσσική τους ικανότητα και στην ικανότητα αυτοσυγκέντρωσης.

Επίσης παρατηρήσαμε ότι οι υπηρεσίες υψηλής ποιότητας χαρακτηρίζονται από την παρουσία ενός προσωπικού κατάλληλα εκπαιδευμένου, ικανού να καλλιεργεί συναισθηματικούς δεσμούς και σταθερότητα. Πάνω από το 50% του προσωπικού που εργάζεται με τα πιο μικρά παιδιά στις δανέζικες υπηρεσίες είναι παιδαγωγοί με προσόντα και κατάρτιση πανεπιστημιακού επιπέδου.

Στις υπηρεσίες αυτού του τύπου οι παιδαγωγοί αναστοχάζονται με κριτικό τρόπο σχετικά με την παιδαγωγική πρακτική τους. Έτσι δεν προσφέρουν μόνο ένα

φιλόξενο περιβάλλον αλλά και εκπαιδευτικές δραστηριότητες (Hansen 2010a, 2010b). Στις υπηρεσίες για παιδιά κάτω των τριών ετών κάθε παιδαγωγός έχει την ευθύνη για όχι παραπάνω από τρία παιδιά κάτω των δύο ετών ή τέσσερα παιδιά ηλικίας δύο έως τριών ετών (Broström, Heering & Nielsen 2010). Η έρευνά μου έδειξε πώς οι μικρότερες ομάδες παιδιών που βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο πρακτικών ικανοτήτων μπορούν να προσφέρουν περισσότερες αλληλεπιδράσεις και περισσότερο διάλογο, βάσεις απαραίτητες για το παιχνίδι ρόλων και τις σχέσεις φιλίας. Στη Νορβηγία, η Greve (2009) παρατήρησε ότι τα παιδιά που παρακολουθούν υψηλής ποιότητας υπηρεσίες αναπτύσσουν φιλίες που είναι σημαντικές για την ανάπτυξη των κοινωνικών και των διανοητικών ικανοτήτων τους, βελτιώνοντας τις συναισθηματικές σχέσεις ανάμεσα στους συνομηλίκους και τη δική τους ικανότητα για δράση.

Η οπτική του παιδιού

Οι έρευνες στις σκανδιναβικές χώρες, όπως και στις αγγλόφωνες, δείχνουν τη σημασία που έχει η ικανότητα του προσωπικού στις υπηρεσίες να θεωρεί το παιδί ως το κέντρο του ενδιαφέροντός του, -όχι ως αντικείμενο, αλλά ως υποκείμενο- και να υιοθετεί την οπτική του. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να αναλαμβάνουν ρόλο ακροατή, να εμπλέκονται, να είναι υπεύθυνοι και να παρακολουθούν πώς το παιδί εκφράζεται. Ο ρόλος των παιδαγωγών είναι να προσφέρουν

ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ

στα παιδιά την αναγκαία υποστήριξη για να γίνουν άτομα με αυτοπεποίθηση και ενεργοί πολίτες, έτοιμοι να ανταποκριθούν στις μελλοντικές προκλήσεις (Hansen 2010a· Lindahl & Pramling Samuelsson 2002· Sommer, Samuelson & Hundeide 2010).

Η διεπιστημονική έρευνα

Η πρόσφατη διεπιστημονική έρευνα δείχνει ότι η ανάπτυξη στα μικρότερα παιδιά και η ικανότητα για μάθηση είναι αποτέλεσμα μιας

πολύπλοκης σύνθεσης των βιολογικών, των κοινωνικών και των πολιτισμικών επιρροών (Hansen 2010b).

Οι έρευνες στις υπηρεσίες εκπαίδευσης δείχνουν ότι με μια παιδαγωγική προσέγγιση που ενθαρρύνει τον δεσμό και την ενσυναίσθηση ανάμεσα στο παιδί και στον παιδαγωγό το παιδί αναπτύσσει νωρίτερα τη γλωσσική ικανότητα και μπορεί να αποκτήσει κοινωνικές ικανότητες οι οποίες ξεπερνούν τις ικανότητες των παιδιών που δεν πηγαίνουν σε τέτοιες υπηρεσίες.

Αυτά τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν τη σημασία της αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε παιδιά και παιδαγωγούς (Hansen 2010b· Nielsen & Christoffersen 2009).

Η χαμηλή ποιότητα μερικών υπηρεσιών μπορεί να οφείλεται στην παρουσία μη καταρτισμένων εκπαιδευτικών, σε περιορισμένους προϋπολογισμούς ή μπορεί να συνδέεται με κάποιον τρόπο με τα κοινωνικά προβλήματα των οικογενειών. Οι υπηρεσίες που δεν είναι σε θέση να προωθήσουν κατάλληλες και ενεργητικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις δεν θα υποστηρίξουν τη νοητική ανάπτυξη του παιδιού στον ίδιο βαθμό με τις υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, παρόλο που και οι αγγλόφωνες και οι σκανδιναβικές μελέτες δείχνουν πως για τα παιδιά από τις μη προνομιούχες κοινωνικές τάξεις ακόμα και οι χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες έχουν θετικά αποτελέσματα (Ellneby 2000· Sylva κ.ά. 2004· Hansen 2010b· Broström κ.ά. 2010).

Συμπερασματικά

Τα πρόσφατα αποτελέσματα αποκαλύπτουν τη συσχέτιση ανάμεσα στην εκπαίδευση και τη φροντίδα στην πρώτη παιδική ηλικία με

συμπεριφορές και γνωστικές κατακτήσεις που διαρκούν σε όλη την παιδική ηλικία.

Τόσο τα παιδιά από υποστηρικτικά περιβάλλοντα όσο κι αυτά από λιγότερο υποστηρικτικά μπορούν να επωφεληθούν από τις υψηλού επιπέδου υπηρεσίες, αν και τα παιδιά από μη ευνοημένα περιβάλλοντα είναι αυτά που επωφελούνται περισσότερο από όλα.

Οι καλές υπηρεσίες μπορούν να χρησιμοποιήσουν την κοινωνική διασύνδεση ανάμεσα στα παιδιά και ανάμεσα στα παιδιά και στους παιδαγωγούς ώστε να αναπτυχθεί το δυναμικό κάθε παιδιού και να διευρύνουν τις γλωσσικές του ικανότητες, τον γνωστικό ορίζοντα και τις κοινωνικές του ικανότητες. Το παιδί εμπλουτίζεται από αυτή τη διαδικασία και γίνεται ένα άτομο με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Broström, S., Heering, H. & Nielsen, S. N. 2010. *Liv og læring i vuggestuen* [Life and learning in the crèche]. Κοπεγχάγη: Dafolo.
- Ellneby, Y. 2000. *Om børn og stress* [Children and stress]. Κοπεγχάγη: Hans Reitzel.
- Greve, A. 2009. *Vennskap mellom små barn i barnehagen* [Friendship among toddlers in day care]. Όσλο: Pedagogisk forum.
- Hansen, O. H. 2010a. Det postmoderne barn [The postmodern child], *Dansk pædagogisk forum 0-14* (2): 50-56.
- . 2010b. *Usage Based Language Acquisition in the Danish Crèche*. Ανακοίνωση που παρουσιάστηκε στην XXVI παγκόσμια διάσκεψη της OMEP.
- Lindahl, M. & Pramling Samuelsson, I. 2002. *Et barneperspektiv* [A child perspective]. Κοπεγχάγη: Gyldendal Uddannelse.
- Nielsen, A. A. & Christoffersen, M. N. 2009. *Developmental Implications of Day Care: A Research Review* Socialforskningsinstituttet.
- Sommer, D., Samuelson, I. P. & Hundeide, K. 2010. *Child Perspectives and Children's Perspectives in Theory and Practice*. Λονδίνο: Springer.
- Sylva, K., Melhuis, E. C., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. 2004. *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: The Final Report*. Λονδίνο: DfES/Institute of Education, University of London.

Ο Ole Henrik Hansen είναι υποψήφιος διδάκτορας στη Σχολή Εκπαίδευσης της Δανίας, στο Πανεπιστήμιο της Aarhus.
olehenrikhansen@me.com

Γιατί τα ολοκληρωμένα συστήματα αποτελεσματικά για τους πιο νέους

Bronwen Cohen

Το χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρόγραμμα Working for Inclusion έχει τονίσει την επιτυχία των χωρών με απόλυτα ολοκληρωμένα συστήματα υπηρεσιών για τα πρώτα χρόνια των παιδιών.

Η 'ένταξη' είναι μια λέξη που ακούγεται συχνά στις συζητήσεις για την πρώτη παιδική ηλικία. Στην Ευρώπη η ιστορική εξέλιξη των υπηρεσιών σχετικά με μια ποικιλία λειτουργιών και σκοπών –από τη φροντίδα για τα παιδιά των γονέων σε αμειβόμενη απασχόληση έως την προσχολική εκπαίδευση ή την υποστήριξη των μη ευνοημένων οικογενειών– προκάλεσε άσκοπους διχασμούς και κατακερματισμούς στον τομέα των υπηρεσιών, ιδίως μεταξύ των υπηρεσιών που προσφέρουν 'εκπαίδευση' και εκείνων που παρέχουν 'φροντίδα'. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, οι πολιτικές που αφορούν την πρώτη παιδική ηλικία επιδιώκουν σε εθνικό και τοπικό επίπεδο να αναπτύξουν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τις υπηρεσίες για μικρά παιδιά. Σε επίπεδο ΕΕ, η σύσταση του 1992 (ΕΚ 92/241/ΕΟΚ) σχετικά με την παιδική φροντίδα κάλεσε τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που να αφορά, πέρα από την απασχόληση και την ισότητα των φύλων, την προώθηση «της ευημερίας των παιδιών και των οικογενειών τους, εξασφαλίζοντας ότι καλύπτονται οι διάφορες ανάγκες τους».

Στην Ανακοίνωση για την Εκπαίδευση και Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία που δημοσιεύτηκε στις αρχές του 2011 (COM (2011)66) εξετάζεται το ζήτημα αυτό ως μέρος ενός πλαισίου για τα παιδιά από τη γέννηση μέχρι την ηλικία της υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης.

Αλλά τι σημαίνει 'ένταξη' και ποια η σημασία της; Το πρόγραμμα Working for Inclusion την ορίζει ως ένα ενιαίο σύστημα ενταγμένο σε δημόσιο αρμόδιο φορέα για τις υπηρεσίες και με κοινό πλαίσιο για την πρόσβαση, τη χρηματοδότηση, τους κανονισμούς και το εργατικό δυναμικό. Οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο του Προγράμματος έχουν διαπιστώσει ότι η ένταξη αποτελεί πραγματικότητα μόνο σε

λίγες σχετικά χώρες. Από 27 χώρες της ΕΕ μόνο πέντε (Δανία, Σουηδία, Φινλανδία, Λετονία και Σλοβενία) έχουν ενιαίο σύστημα υπηρεσιών για την πρώτη παιδική ηλικία.

Τρεις χώρες (Γερμανία, Ισπανία και Ηνωμένο Βασίλειο) έχουν μερικώς ολοκληρωμένα συστήματα ενταγμένα σε έναν ενιαίο δημόσιο φορέα, αλλά με βασικές αρμοδιότητες,

ΤΑ ΑΠΟΛΥΤΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΝΤΑΙ ΑΠΟ:

- την απουσία διαχωρισμού μεταξύ των υπηρεσιών για παιδιά ηλικίας κάτω και άνω των τριών ετών
- την εποπτεία ενός δημόσιου φορέα με ίδιες ρυθμίσεις για τη χρηματοδότηση, την πρόσβαση, την εκπαίδευση του προσωπικού και την επαγγελματική του εξέλιξη, τις αμοιβές και τις συνθήκες εργασίας, τη συλλογή δεδομένων και τον προγραμματισμό των υπηρεσιών
- ένα προσωπικό αδιαφοροποίητο ως προς τα προσόντα, που εργάζεται με όλο το ηλικιακό φάσμα, από τη γέννηση μέχρι την ηλικία της υποχρεωτικής φοίτησης.

ΤΑ ΑΠΟΛΥΤΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΑ ΜΕ:

- υψηλά επίπεδα καθολικού δικαιώματος σε μια πιο ίση πρόσβαση στις υπηρεσίες
- υψηλής ποιότητας προσόντα και καλά αμειβόμενο προσωπικό
- χαμηλά επίπεδα παιδικής φτώχειας

με καθολική πρόσβαση είναι πιο πολίτες;

όπως η πρόσβαση, η χρηματοδότηση και το εργατικό δυναμικό, να παραμένουν διαχωρισμένες.

Οι περισσότερες χώρες της Ευρώπης έχουν συστήματα μη ολοκληρωμένα. Πρόκειται για μια διαίρεση που κατά γενικό κανόνα συνδέεται με τις ηλικίες, με τις υπηρεσίες για παιδιά κάτω των τριών ετών να υπάγονται στην πρόνοια ή πιο σπάνια στις υπηρεσίες της υγείας, ενώ οι υπηρεσίες για παιδιά ηλικίας άνω των τριών ετών υπάγονται στον τομέα της εκπαίδευσης (βλ. Πίνακα 1).

Με ορισμένες εξαιρέσεις, στις περισσότερες χώρες της ΕΕ η πρόσβαση σε υπηρεσίες για παιδιά από την ηλικία των τριών ετών είναι σχεδόν καθολική. Καθώς σε πολλές χώρες οι υπηρεσίες θεωρούνται μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος, έχουν μεγάλες πιθανότητες να εξασφαλίσουν μεγαλύτερη δημόσια χρηματοδότηση, πιο ειδικευμένο εργατικό δυναμικό ή να επιδοτηθούν σε μεγαλύτερο βαθμό και, συνεπώς, να είναι είτε δωρεάν είτε να κοστίζουν λιγότερο στους γονείς σε σχέση με τις υπηρεσίες για παιδιά κάτω των τριών ετών. Μολονότι οι ώρες μπορεί να είναι περιορισμένες, όπως στις Κάτω Χώρες, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στη Γερμανία, ωστόσο το συνολικό κόστος για τους γονείς είναι αισθητά χαμηλότερο.

Αντίθετα, στις περισσότερες χώρες -και ειδικότερα σε εκείνες με διαχωρισμένα ή μερικώς διαχωρισμένα συστήματα- η πλειονότητα των γονέων χρειάζεται υπηρεσίες για τα παιδιά τους κάτω των τριών ετών και έχει μικρότερη πρόσβαση σε τυπικές υπηρεσίες με επαγγελματίες παιδαγωγούς κάνοντας μεγαλύτερη χρήση των άτυπων φορέων, όπως οικογενειακών τροφών νταντάδων, συγγενών ή φίλων. Και στις χώρες αυτές η συμμετοχή σε τυπικές υπηρεσίες χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο κοινωνικής διαφοροποίησης. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στο Βέλγιο, στη Γαλλία, στις Κάτω Χώρες και στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Στις Κάτω Χώρες και στο Ηνωμένο Βασίλειο τα παιδιά με μητέρες με υψηλά επίπεδα εκπαίδευσης κάνουν

μεγαλύτερη χρήση των επίσημων υπηρεσιών από εκείνα που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο. Στη Δανία, στη Σουηδία και στη Φινλανδία, που έχουν απόλυτα ολοκληρωμένες υπηρεσίες καταγράφονται υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής σε τυπικές υπηρεσίες και μικρή διαφορά, σχεδόν μηδενική, σε όλες τις χρήσεις των τυπικών υπηρεσιών μεταξύ παιδιών των οποίων οι μητέρες έχουν υψηλότερα και χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης (βλ. Πίνακα 2). Σε αυτές τις χώρες, όλοι οι γονείς πληρώνουν πολύ

λιγότερο για τις υπηρεσίες: το κόστος των υπηρεσιών για ένα παιδί κάτω των τριών ετών είναι το 6% του εισοδήματος ενός μέσου εργάτη παραγωγής στη Σουηδία, το 8% στη Φινλανδία και το 10% στη Νορβηγία, σε σύγκριση, π.χ., με το κόστος στο Ηνωμένο Βασίλειο που είναι της τάξης του 25% του εισοδήματος.

Τα απόλυτα ολοκληρωμένα συστήματα χαρακτηρίζονται από υπηρεσίες οι οποίες κοστίζουν πράγματι λιγότερο για τους γονείς, ενώ παράλληλα προσφέρουν καλύτερους μισθούς και προϋποθέσεις για το επαγγελματικό προσωπικό που εργάζεται με

την πρώτη παιδική ηλικία. Συνήθως, στο μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης, οι υπηρεσίες για παιδιά ηλικίας κάτω των τριών ετών έχουν επαγγελματικό προσωπικό που διαφέρει από εκείνο που εργάζεται στις υπηρεσίες που είναι ενταγμένες στο εκπαιδευτικό σύστημα και έχει λιγότερα προσόντα και χαμηλότερες αμοιβές, αποτελώντας «φτωχούς εργαζόμενους».

Οι χώρες με απόλυτα ολοκληρωμένα συστήματα έχουν προσωπικό με πανεπιστημιακή εκπαίδευση, η οποία είναι κοινού επιπέδου με τους εργαζόμενους σε ολόκληρο το φάσμα της πρώτης παιδικής ηλικίας (μέχρι την είσοδο στην τυπική σχολική εκπαίδευση), πράγμα που σημαίνει καλύτερο επίπεδο εκπαίδευσης και φροντίδας για παιδιά κάτω των τριών ετών. Εκείνοι που εργάζονται με παιδιά πρώτης παιδικής ηλικίας, σε γενικές γραμμές, συνεχίζουν να κερδίζουν λιγότερα από τους εκπαιδευτικούς άλλων βαθμίδων, αλλά η διαφορά αυτή είναι πολύ μικρότερη απ' ό,τι στις χώρες με διαχωρισμένα συστήματα. Για παράδειγμα, στην Αγγλία οι εργαζόμενοι στη φύλαξη των παιδιών κερδίζουν περίπου το ένα τρίτο του μισθού των εκπαιδευτικών των νηπιαγωγείων και των δημοτικών σχολείων, ενώ στη Σουηδία οι παιδαγωγοί πρώτης παιδικής ηλικίας αμείβονται περίπου 12% λιγότερο από τους δασκάλους.

Τα απόλυτα ολοκληρωμένα συστήματα για την πρώτη παιδική ηλικία που προσφέρουν υπηρεσίες για παιδιά κάτω των τριών ετών φαίνεται να φέρουν ιδιαίτερα μεγάλα οφέλη στα παιδιά που τα παρακολουθούν. Με το να είναι η πρόσβαση στις υπηρεσίες ένα δικαίωμα για όλα τα παιδιά ήδη από πολύ μικρή ηλικία, κατά γενικό κανόνα μετά τη λήξη της γονικής άδειας, είναι σημαντικά πιο αποτελεσματικές στην προσέγγιση οικογενειών με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Επίσης έχουν πιο ειδικευμένο προσωπικό, καλύτερα αμειβόμενο και με μικρότερες διακρίσεις από εκείνους που εργάζονται με τα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε την ιστοσελίδα www.childrenscotland.org.uk/wfi

Η Bronwen Cohen είναι επικεφαλής του Παιδιά στη Σκωτία και διευθύντρια του προγράμματος Working for Inclusion. bcohen@childrenscotland.org.uk

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 - Μια επισκόπηση των υπηρεσιών για την πρώτη παιδική ηλικία που προσφέρονται σε επιλεγμένες χώρες με ολοκληρωμένα και διαχωρισμένα συστήματα (Πηγή: Working for Inclusion)

Χώρα	Ολοκληρωμένα ή διαχωρισμένα συστήματα ¹	Δικαίωμα σε μια υπηρεσία Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία	Ολοκληρωμένα συστήματα ως προς το προσωπικό και τις ηλικίες	Προσόντα εργατικού δυναμικού στον τομέα 0-3 ετών, σε σύγκριση με αυτόν των 6 ετών ²
Γαλλία	Διαχωρισμένο	Ναι - 3 ετών	Όχι	Κατώτερο
Δανία	Ολοκληρωμένο	Ναι - 6 μηνών	Ναι	Το ίδιο
Ηνωμένο Βασίλειο	Διαχωρισμένο	Ναι - 3 ετών	Όχι	Κατώτερο
Ιταλία	Διαχωρισμένο	Όχι	Όχι	Κατώτερο
Κροατία	Ολοκληρωμένο	Ναι (6 mes/1 ετών)	Ναι	Κατώτερο
Νορβηγία	Ολοκληρωμένο	Ναι - 1 ετών	Ναι	Το ίδιο
Ουγγαρία	Διαχωρισμένο	Όχι	Όχι	Κατώτερο
Πολωνία	Διαχωρισμένο	Όχι	Όχι	Κατώτερο
Πορτογαλία	Διαχωρισμένο *	Όχι	Όχι	Κατώτερο
Σλοβενία	Ολοκληρωμένο	Ναι - με το τέλος της γονικής άδειας	Όχι	Το ίδιο
Σουηδία	Ολοκληρωμένο	Ναι - 1 έτους	Ναι	Το ίδιο

¹ Αναφέρεται στη δομή του εργατικού δυναμικού στις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία: στα ολοκληρωμένα συστήματα υπάρχει ένα ενιαίο εργατικό δυναμικό ανάμεσα στις υπηρεσίες και τις ηλικιακές ομάδες των παιδιών· στα διαχωρισμένα συστήματα το εργατικό δυναμικό διαχωρίζεται ανάλογα με την ηλικία των παιδιών ή/και τη φροντίδα και εκπαίδευση.

² 'Κατώτερο' σημαίνει ότι το εργατικό δυναμικό που εργάζεται με παιδιά κάτω των τριών ετών έχει χαμηλότερο επίπεδο προσόντων σε σχέση με το εργατικό δυναμικό που εργάζεται με παιδιά ηλικίας από τριών ετών μέχρι την υποχρεωτική σχολική εκπαίδευση.

* Λιγότεροι εκπαιδευτικοί με τα παιδιά κάτω των τριών ετών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 - Συστήματα Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία και πρόσβαση σε υπηρεσίες σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας (Πηγή: Working for Inclusion)

	Ενιαίο ή διαχωρισμένο σύστημα ¹	Ποσοστό πρόσβασης σε υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία, 2006 ¹						Ποσοστό πρόσβασης σε τυπικές υπηρεσίες 0-3 ετών, ανά επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας, 2005 ²		
		0-3 ετών* Τυπικές		Άτυπες		3 - υποχρεωτική σχολ. φοίτηση Τυπικές		Χαμηλό	Μεσαίο	Υψηλό ³
		Όλα τα παιδιά	30+ ω/βδ	Όλα τα παιδιά	30+ ω/βδ	Όλα τα παιδιά	30+ ω/βδ			
Αυστρία	Μερικώς ενιαίο*	4	1	36	5	71	16	5	3	14
Βέλγιο	Διαχωρισμένο*	40	23	30	8	98	62	25	40	48
Βουλγαρία	Διαχωρισμένο	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Γαλλία	Διαχωρισμένο	31	17	28	14	94	42	17	30	48
Γερμανία	Μερικώς ενιαίο*	18	7	27	3	93	27	15	12	25
Δανία	Ενιαίο	73	66	1	0	96	80	75	72	70
Δημ. της Τσεχίας	Διαχωρισμένο	2	1	20	2	67	39	0	1	5
Ελλάδα	Διαχωρισμένο	10	8	54	29	61	20	0	7	19
Εσθονία	Διαχωρισμένο	18	12	32	10	85	78	3	17	13
Ην. Βασίλειο	Μερικώς ενιαίο**	33	5	38	8	89	24	13	30	39
Ισπανία	Μερικώς ενιαίο**	39	19	27	9	91	44	28	39	44
Ιταλία	Διαχωρισμένο	26	16	35	13	90	66	19	27	35
Κροατία	Ενιαίο	17	17	–	–	49	49	–	–	–
Ιρλανδία	Διαχωρισμένο	18	5	36	14	93	13	9	7	24
Κύπρος	Διαχωρισμένο	25	18	53	40	87	37	18	15	18
Λετονία	Ενιαίο	16	14	14	9	60	56	5	13	20
Λιθουανία	Διαχωρισμένο	4	4	21	14	56	47	7	9	14
Λουξεμβούργο	Διαχωρισμένο	31	17	41	11	58	16	18	27	36
Μάλτα	Διαχωρισμένο	8	3	16	5	57	25	–	–	–
Νορβηγία	Ενιαίο	34	22	7	1	80	52	–	–	–
Ουγγαρία	Διαχωρισμένο	8	6	48	6	79	58	3	9	6
Ολλανδία	Διαχωρισμένο	45	4	56	3	89	7	16	37	59
Πολωνία	Διαχωρισμένο	2	2	36	18	28	21	1	1	8
Πορτογαλία	Διαχωρισμένο	33	32	46	37	75	66	19	37	36
Ρουμανία	Διαχωρισμένο	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Σλοβακία	Διαχωρισμένο	5	4	23	8	73	63	0	2	5
Σλοβενία	Ενιαίο	29	26	60	23	81	66	17	24	28
Σουηδία	Ενιαίο	44	27	4	2	92	58	52	56	47
Φιλανδία	Ενιαίο	26	21	5	2	77	56	22	22	25

* 0-36 μηνών.

¹ **Ενιαίο**: κυβερνητική ευθύνη, πρόσβαση, χρηματοδότηση, ρυθμίσεις και εργατικό δυναμικό ενιαία για όλες τις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία· **Μερικώς ενιαίο**: ενιαία κυβερνητική ευθύνη, αλλά όχι και οι υπόλοιπες διαστάσεις· **Διαχωρισμένο**: κυβερνητική ευθύνη για τις υπηρεσίες, διαχωρισμένη σε δύο υπουργεία· όλες οι υπόλοιπες διαστάσεις είναι διαχωρισμένες ανάμεσα στα δύο συστήματα (Εκπαίδευση και Πρόνοια).

** = ομοσπονδιακό κράτος ** = η ευθύνη για τις υπηρεσίες ανατίθεται σε αυτόνομες κοινότητες (Ισπανία) ή κράτη (ΗΒ).

² Ο όρος 'τυπική' καλύπτει τις υπηρεσίες των κέντρων, συμπεριλαμβανομένων των σχολείων και των οικογενειακών τροφών από οργανωμένες υπηρεσίες. Ο όρος 'άτυπη' καλύπτει τους ιδιωτικούς οικογενειακούς τροφούς, τις νταντάδες, τους συγγενείς και φίλους. Όλα τα παιδιά = συνολικός αριθμός παιδιών που έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες· 30 ω/βδ = αναφέρεται σε παιδιά που περνούν 30 ή περισσότερες ώρες την εβδομάδα στις υπηρεσίες.

³ Χαμηλό = χαμηλότερο επίπεδο από το ανώτερο επίπεδο της Β/θμιας. Μεσαίο = ανώτερο επίπεδο της Β/θμιας. Υψηλό = υψηλότερο επίπεδο από την ανώτερη Β/θμια εκπαίδευση.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στη Φινλανδία για παιδιά κάτω των 3 ετών

Päivi Lindberg

Το πρόγραμμα για τα πιο μικρά παιδιά στη Φινλανδία ενθαρρύνει μια προσέγγιση που στοχεύει στην ικανοποίηση των ατομικών αναγκών τους, ως μέρος μιας κοινότητας που αποτελείται από παιδιά και ενήλικες.

Το φινλανδικό πρόγραμμα για την Εκπαίδευση και Φροντίδα για την πρώτη παιδική ηλικία

Η εκπαίδευση και φροντίδα για την πρώτη παιδική ηλικία προσδιορίζεται, σε όλες τις μορφές και για όλα τα παιδιά πρώτης παιδικής ηλικίας, από το Εθνικό Πλαίσιο Προγράμματος για όλες τις αρμόδιες υπηρεσίες (Stakes 2003). Η παιδαγωγική ορίζεται ως μια συνάρθρωση των αλληλένδετων διαστάσεων της φροντίδας, της εκπαίδευσης και της διδασκαλίας. Καθεμία από αυτές τις διαστάσεις αποκτά διαφορετική σημασία, σύμφωνα με την ηλικία και τις προσωπικές ανάγκες κάθε παιδιού. Το Πρόγραμμα δεν έχει συγκεκριμένα ηλικιακά κριτήρια όσον αφορά τις δραστηριότητες και βασίζεται στα προσόντα εκπαίδευσης και κατάρτισης του παιδαγωγικού προσωπικού, ειδικότερα όσον αφορά την κατανόηση και τη φροντίδα των ατομικών αναγκών κάθε παιδιού. Αν και η ανάγκη για φροντίδα είναι εντονότερη κατά τη διάρκεια της πρώτης παιδικής ηλικίας, το πλαίσιο δεν προβλέπει μόνο φροντίδα για τα παιδιά κάτω των τριών ετών.

Αυτού του είδους η προσέγγιση τονίζει τη σημασία των καθημερινών δραστηριοτήτων καθώς και το πόσο σημαντικό είναι να δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να εμπλέκονται ενεργά σε κάθε πτυχή της ζωής τους. Η ουσιαστική συμμετοχή καλλιεργεί την αίσθηση του ανήκειν στα παιδιά, τα βοηθά να αναπτύξουν ισχυρή αυτοεκτίμηση και προωθεί την ευημερία τους. Επιπλέον, όταν το παιδί νιώθει σημαντικό, η μάθηση αποκτά περισσότερο νόημα.

Αντίθετα με τους παραδοσιακούς ορισμούς, οι κατευθυντήριες γραμμές του φινλανδικού πλαισίου προγράμματος εκκκιά από την παραδοχή ότι υπάρχει ανάγκη να προσαρμόζονται οι δραστηριότητες στα ενδιαφέροντα κάθε παιδιού. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές, το πώς τα παιδιά παίζουν, κινούνται, εξερευνούν και εκφράζονται μέσα από τις διαφορετικές μορφές τέχνης αποκαλύπτει την ατομικότητά τους. Οι συμπεριφορές και οι τρόποι σκέψης κάθε παιδιού είναι αυτά που καθοδηγούν τους εκπαιδευτικούς στο πώς να αλληλεπιδρούν μαζί του.

Πρωταρχικός στόχος για τις υπηρεσίες

Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία είναι να προωθούν τη συνολική ευημερία του παιδιού. Οι εκπαιδευτικοί αναμένεται να δίνουν στο παιδί χώρο, να κατανοούν τις ατομικές ανάγκες του, να το υποστηρίζουν και να συμμετέχουν στην καθημερινότητά του, καθώς και να διευκολύνουν τις σχέσεις του με τα άλλα παιδιά και με την κοινότητα. Αυτά τα ζητήματα είναι βασικά, αν τα παιδιά πρόκειται να βιώσουν εμπειρίες με νόημα, που προωθούν τη χαρά της μάθησης και τα κάνουν να νιώθουν ότι γίνονται κατανοητά και ότι ακούγονται. Αλληλεπιδρώντας και συζητώντας με τα παιδιά, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αποκτήσουν πολύτιμες πληροφορίες για τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού. Για να αποκτηθεί μια γνώση αυτού του τύπου, είναι απαραίτητη μια συνεχής αλληλεπίδραση ανάμεσα στους γονείς και τους εκπαιδευτικούς. Η εμπειρία τού να ακούγεται και να υπάρχει αμοιβαίος σεβασμός είναι θεμελιώδεις για την επίτευξη μιας κοινής οπτικής ανάμεσα σε γονείς και προσωπικό. Η σημασία αυτής της εκπαιδευτικής συνεργασίας

τονίζεται επανειλημμένα από το πλαίσιο του Προγράμματος. Η Φινλανδία έχει μεγάλη παράδοση όσον αφορά τη συνεργασία ανάμεσα στους γονείς και στο προσωπικό, όμως το πλαίσιο του Προγράμματος για τις υπηρεσίες έχει στόχο να δώσει ακόμα μεγαλύτερη έμφαση σε αυτό το ζήτημα. Οι εκπαιδευτικοί έχουν ένα ρόλο κλειδί στο να μοιράζονται την καθημερινή εκπαίδευση και φροντίδα των παιδιών με τους γονείς και αυτό που χαρακτηρίζεται ως 'εκπαιδευτική συνεργασία' δίνει έμφαση στο να παρέχονται στους γονείς περισσότερες ευκαιρίες συμμετοχής στις δραστηριότητες. Κάτι τέτοιο μπορεί να περιλαμβάνει διαφορετικές μορφές καταγραφής και σχεδιασμού δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, κάποια κέντρα χρησιμοποιούν ιστοσελίδες με τους προσωπικούς φακέλους (portfolios) των παιδιών, προσβάσιμους από τους γονείς κάθε παιδιού ή, εάν το επιθυμούν οι γονείς, και από άλλους συγγενείς. Γονείς και προσωπικό ενθαρρύνονται στο να διαμορφώνουν ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα για κάθε παιδί, το οποίο επαναπροσδιορίζεται και εμπλουτίζεται τακτικά, αλλά και διευκολύνει τη διαμόρφωση μιας ανοιχτής συζήτησης γύρω από τις ευκαιρίες και τους στόχους του Προγράμματος για κάθε παιδί. Παρόλο που οι βασικές κατευθύνσεις του

Προγράμματος προσδιορίζουν κάποιους στόχους, δεν θέτει συγκεκριμένους στόχους προς επίτευξη για τη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού. Η οπτική για το παιδί, σύμφωνα με τις βασικές κατευθύνσεις, θέλει το παιδί συμμετοχικό και πρωταγωνιστή, δίνει έμφαση σε πρωτοβουλίες που πηγάζουν από τα παιδιά και θεωρεί ευθύνη των εκπαιδευτικών να διασφαλίσουν ότι τα παιδιά θα έχουν ευκαιρίες να εξερευνηθούν το περιβάλλον τους.

Το περιβάλλον δεν θα πρέπει να είναι στατικό ή αυστηρά συνδεδεμένο με την ηλικία των παιδιών, αλλά ευέλικτο, συμμετοχικό και να ενθαρρύνει τη μάθηση. Αντίθετα με τα περιβάλλοντα των παραδοσιακού χαρακτήρα κέντρων ημερήσιας φροντίδας της Φινλανδίας, τα οποία έχουν αρχιτεκτονικό σχεδιασμό βασισμένο στον διαχωρισμό των παιδιών σε ηλικιακές ομάδες, οι βασικές κατευθύνσεις του Προγράμματος τονίζουν τώρα τη σημασία της εργασίας σε μικρές ομάδες και των ευκαιριών για συνεργασία ανάμεσα σε παιδιά διαφορετικών ηλικιών. Επίσης, τα παιδιά ενθαρρύνονται να κινούνται ανεξάρτητα και να εξερευνηθούν, ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα ευέλικτα περιβάλλοντα, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, με τη συμμετοχή των ίδιων των παιδιών.

Στο φινλανδικό πλαίσιο του Προγράμματος, όπως και σε αυτά των υπόλοιπων σκανδιναβικών χωρών, το εξωτερικό περιβάλλον παίζει θεμελιώδη ρόλο και λαμβάνει υπόψη τη συνολική ευημερία του παιδιού. Τα παιδιά περνούν τουλάχιστον δύο ώρες έξω καθημερινά, ανεξάρτητα από τον καιρό. Το εξωτερικό περιβάλλον παρέχει ευκαιρίες για μαθησιακές δραστηριότητες κάθε είδους - για παράδειγμα, την παρατήρηση και την εξερεύνηση φυσικών υλικών και φαινομένων, όπως το λιώσιμο του χιονιού όταν μεταφέρεται σε εσωτερικό χώρο. Προσφέρει επίσης ευκαιρίες για φυσική δραστηριότητα. Εκτός από την παιδική χαρά, αξιοποιούνται το τοπικό φυσικό περιβάλλον και η κοντινή γειτονιά, ενώ και τα μικρότερα παιδιά κάνουν εκδρομές και περπάτους κάθε εβδομάδα.

Βιβλιογραφική αναφορά
Stakes, 2003/2005. National Curriculum Guidelines on ECEC in Finland.

Ο Päivi Linberg είναι επικεφαλής της Μονάδας Υπηρεσιών Παιδιού, Εφήβου και Οικογένειας στο Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας και Πρόνοιας.
paivi.lindberg@thl.fi

Το σύστημα Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία στη Φινλανδία

Όπως σε όλες τις σκανδιναβικές χώρες, το φινλανδικό σύστημα για την Εκπαίδευση και Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία είναι ολιστικό και ενσωματώνει την εκπαίδευση και τη φροντίδα. Στη Φινλανδία ο φορέας που έχει τη γενική ευθύνη των υπηρεσιών αυτών είναι το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας και Υγείας, εκτός από την εκπαίδευση των εξάχρονων παιδιών που είναι αρμοδιότητα του Υπουργείου Εκπαίδευσης και Πολιτισμού. Η σχετική διάταξη περιλαμβάνει τόσο τη στοχοθετημένη εκπαίδευση για την πρώτη παιδική ηλικία όσο και ρυθμίσεις που αφορούν την ημερήσια φροντίδα που προσφέρεται στις οικογένειες. Σύμφωνα με τη Φινλανδική Πράξη Ημερήσιας Φροντίδας για το Παιδί, όλες οι οικογένειες ανεξαρτήτως επαγγελματικής θέσης ή εισοδήματος έχουν το αναφαίρετο δικαίωμα για μια επιδοτούμενη, πλήρους ωραρίου και ετήσια υπηρεσία εκπαίδευσης και φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία, έναν χώρο για το παιδί τους προτού αυτό ξεκινήσει την υποχρεωτική φοίτηση στην ηλικία των 7 ετών (τα εξάχρονα παιδιά έχουν επίσης το δικαίωμα δωρεάν εισόδου σε έναν 'προσχολικό' χώρο μειωμένου ωραρίου που συνήθως βρίσκεται στα κέντρα ημερήσιας φροντίδας και μερικές φορές σε σχολεία). Το δικαίωμα αυτό ισχύει από το χρονικό σημείο που τελειώνει η γονική άδεια, όταν το παιδί είναι περίπου δέκα μηνών. Ωστόσο, τα περισσότερα παιδιά ξεκινούν λίγο αργότερα να έρχονται στα κέντρα ημερήσιας φροντίδας, καθώς οι γονείς έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν μια επιδότηση για κατ'οίκον φροντίδα και κρατούν τα παιδιά στο σπίτι μέχρι το μικρότερο να φτάσει στην ηλικία των 3 ετών. Περίπου το 42% των παιδιών ηλικίας

1 έως 2 ετών πηγαίνει στις υπηρεσίες ημερήσιας φροντίδας (Statistics 2008, THL). Περίπου το 95% των υπηρεσιών είναι δημόσιο.

Το φινλανδικό σύστημα κινείται στην κατεύθυνση της ισότιμης μεταχείρισης για τα παιδιά πρώτης παιδικής ηλικίας και προβλέπονται υπηρεσίες για όλα για τα παιδιά άνω και κάτω των 3 ετών. Οι δήμοι παρέχουν υπηρεσίες μέσω των κέντρων ημερήσιας φροντίδας και οικογενειακής ημερήσιας φροντίδας, που έχουν παρόμοιο καθεστώς λειτουργίας. Οι περισσότεροι δήμοι και κάποιες εκκλησιαστικές και εθελοντικές οργανώσεις προσφέρουν επίσης δωρεάν δραστηριότητες μειωμένου ωραρίου, όπως δραστηριότητες παιχνιδιού σε παιδότοπους με εποπτεία. Αυτές οι υπηρεσίες είναι πολύ δημοφιλείς για τις οικογένειες που επιλέγουν να φροντίζουν τα παιδιά τους αποκλειστικά στο σπίτι ή διανύουν την περίοδο της γονικής άδειας ή κάνουν χρήση του δικαιώματος της άδειας για κατ'οίκον φροντίδα.

Κέντρα ημερήσιας φροντίδας

Κάθε κέντρο ημερήσιας φροντίδας έχει 20 έως 100 παιδιά ηλικίας από ενός έως έξι ετών περίπου. Αυτά τα παιδιά συνήθως χωρίζονται σε 'ομάδες' των 12 έως 21 παιδιών ανάλογα με την ηλικία τους. Οι ομάδες συχνά χωρίζονται με βάση την ηλικία, αλλά είναι συχνές και οι μεικτές ομάδες διαφόρων ηλικιών. Οι δραστηριότητες διεξάγονται κυρίως σε μικρές ομάδες με 4 έως 7 παιδιά. Η νομοθεσία δεν προσδιορίζει τα μεγέθη των ομάδων, παρά μόνο την αναλογία ενήλικα-παιδιών. Η αναλογία για παιδιά κάτω των τριών είναι ένας ενήλικας για τέσσερα παιδιά (για παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών η αναλογία είναι 1 : 7). Από το προσωπικό ένας

στους τρεις το λιγότερο πρέπει να έχει πτυχίο στην εκπαίδευση ή στις κοινωνικές επιστήμες και γνώσεις για την παιδαγωγική της πρώτης παιδικής ηλικίας και για την ανάπτυξη του παιδιού. Το υπόλοιπο προσωπικό πρέπει να έχει τουλάχιστον απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σε σχέση με την κοινωνική πρόνοια και την υγειονομική περίθαλψη. Οι κανονισμοί για το προσωπικό είναι οι ίδιοι και για τα παιδιά άνω των τριών ετών.

Οικογενειακή ημερήσια φροντίδα

Η οικογενειακή ημερήσια φροντίδα παρέχεται κυρίως σε ιδιωτικές κατοικίες σε ομάδες με όχι περισσότερα από τέσσερα παιδιά με πλήρες ωράριο συμμετοχής, με ένα παιδί με συμμετοχή μερικής διάρκειας, ένα άλλο παιδί ηλικίας νηπιαγωγείου ή και δημοτικού σχολείου καθώς και του παιδιού της οικογενειακής τροφού. Το οικιακό περιβάλλον κάνει τον τύπο αυτής της υπηρεσίας τον πιο δημοφιλή ανάμεσα στις οικογένειες με παιδιά κάτω των τριών ετών.

Υπάρχει επίσης η επιλογή για ομαδική οικογενειακή ημερήσια φροντίδα, όπου δύο ή τρεις οικογενειακοί τροφοί δουλεύουν μαζί σε εγκαταστάσεις που διατίθενται από τον δήμο. Οι ομάδες των παιδιών στην οικογενειακή ημερήσια φροντίδα συγκροτούνται πάντα από παιδιά διαφόρων ηλικιών.

Οι οικογενειακοί τροφοί πρέπει να έχουν ένα συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης, το οποίο καθορίζεται από τον κάθε δήμο. Ολοένα και περισσότερο, οι οικογενειακοί τροφοί έχουν επαγγελματική κατάρτιση σύμφωνα με αυτά που ορίζονται στον κανονισμό Further Qualification for Child Minders, που τέθηκε σε ισχύ το 2000.

Οι υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία στη Δανία

Stig Lund

Στη Δανία τα δύο τρίτα των παιδιών κάτω των τριών ετών κάνουν χρήση των υπηρεσιών που χρηματοδοτούνται από το Δημόσιο. Ο Stig Lund, εκπρόσωπος της ομοσπονδίας των εκπαιδευτικών της Δανίας, περιγράφει πώς έχουν αναπτυχθεί οι υπηρεσίες αυτές και εξετάζει ορισμένες πρόσφατες εξελίξεις.

Η ανάπτυξη των δημόσιων υπηρεσιών για τη φάση των ηλικιών 0-3 ετών στη Δανία Τα πρώτα κέντρα για την προσχολική αγωγή άρχισαν να εμφανίζονται στη Δανία από το 1920, αλλά η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης υπηρεσίας για παιδιά κάτω των τριών ετών έγινε το 1849 - επρόκειτο για έναν παιδικό σταθμό που επτά χρόνια αργότερα έκλεισε λόγω κακών συνθηκών υγιεινής. Οι παιδικοί σταθμοί για παιδιά κάτω των τριών ετών εμφανίστηκαν ξανά τη δεκαετία του 1880, αλλά με πολύ αργούς ρυθμούς, έτσι ώστε στα τέλη της δεκαετίας του 1940 μόνο το 2% των παιδιών ηλικίας 0-2 ετών πήγαινε σε παιδικό σταθμό. Αυτή η

μορφή παιδικής φροντίδας αναπτύχθηκε με ιδιωτική πρωτοβουλία και χωρίς κανένα είδος ελέγχου, ενώ οι πρώτες σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις εμφανίστηκαν για πρώτη φορά το 1888.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 εισήχθησαν άλλες ρυθμίσεις καλύπτοντας τομείς, όπως το φυσικό περιβάλλον, την εκπαίδευση, τα προσόντα και την αναλογία αριθμού ενηλίκων-παιδιών. Εκείνη την εποχή κυριαρχούσε η εικόνα της μητέρας στο σπίτι περιτριγυρισμένης από τα παιδιά της και οι υπηρεσίες για βρέφη και μικρά παιδιά αντιμετωπιζόνταν ως χώροι παροχής ασφαλούς φροντίδας με βασικό άξονα τις

αρχές “ro, renlighed, regelmæssighed” (Ηρεμία, καθαριότητα, τάξη). Από το 1960 και μετά η οικονομική ανάπτυξη οδήγησε σε ραγδαία αύξηση της γυναικείας απασχόλησης και είχε ως επακόλουθο την επιτάχυνση της ανάπτυξης βρεφονηπιακών σταθμών - αρχικά κυρίως ιδιωτικών και στη συνέχεια, κατά κανόνα δημόσιων. Το 1964 κατέστη υποχρεωτικό για τις αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης να εξασφαλίζουν πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες σε όλους τους πολίτες και το 1976 η Social Assistance Act (Πράξη Κοινωνικής Αλληλεγγύης) αναφερόταν στην υποχρέωση των τοπικών αρχών να αναπτύξουν κατάλληλα συστήματα υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών των οικογενειών. Προσφέρθηκε τότε η δυνατότητα για φύλαξη και φροντίδα από οικογενειακούς τροφούς, μια φθηνότερη λύση από εκείνη των βρεφονηπιακών σταθμών, η οποία έδωσε τη δυνατότητα σε πολύ μεγαλύτερο αριθμό παιδιών να επωφεληθούν από τις υπηρεσίες αυτές. Η κατάσταση άλλαξε το 1976 οπότε η φροντίδα και η φύλαξη από οικογενειακούς τροφούς κατέληξε να επιλέγεται ως μόνιμη και συμπληρωματική επιλογή παράλληλα με τους βρεφονηπιακούς σταθμούς και στη συνέχεια το 1981 έγινε ισότιμη επιλογή με εκείνη των παιδικών σταθμών. Σήμερα τα παιδιά έχουν δικαίωμα εγγραφής σε αυτές τις δημόσιες υπηρεσίες, από την ηλικία των 6 μηνών, και τα δύο τρίτα όλων των παιδιών κάτω των τριών ετών στη Δανία χρησιμοποιούν αυτές τις υπηρεσίες (η ιδιωτική φύλαξη χρησιμοποιείται μόνο για έναν μικρό αριθμό παιδιών - λιγότερο από 2%). Οι γονείς στη Δανία έχουν επίσης την επιλογή να πάρουν άδεια με αποδοχές για έναν χρόνο και η συνήθης ηλικία εγγραφής ενός παιδιού στις υπηρεσίες είναι αυτή των 10 μηνών. Περίπου το 89% των παιδιών ηλικίας

Οι υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία στη Δανία και η φοίτηση παιδιών ηλικίας 0-3 ετών το 2009

Vuggestuer: “Αίθουσα λίκνων” ή ημερήσιοι βρεφονηπιακοί σταθμοί που δέχονται παιδιά από την ηλικία των 26 εβδομάδων. Φοιτούν σε αυτούς το 9% των παιδιών 0-3 ετών.

Børnehaver: “Κήπος των παιδιών” ή ηπιαγωγείο. Δέχονται παιδιά από την ηλικία των 3 ετών (προερχόμενα συχνά από έναν βρεφονηπιακό σταθμό) μέχρι την ηλικία των 6 ετών, τη νέα δηλαδή ηλικία εισόδου στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Φοιτά σε αυτά το 3% των παιδιών 0-3 ετών.

Aldersintegrerede institutioner: Ολοκληρωμένοι φορείς ως προς την ηλικία, οι οποίοι φροντίζουν παιδιά από την ηλικία των 3 μηνών έως την ηλικία των 6 ετών και μερικές φορές των 12 ετών. Φοιτά σε αυτά το 40% των παιδιών 0-3 ετών.

Kommunal dagpleje: Οικογενειακοί τροφοί, δημόσια υπηρεσία ημερήσιας φροντίδας. Φροντίζουν παιδιά από 26 εβδομάδες έως 3 έτη. Οι οικογενειακοί τροφοί, που πληρώνονται από τις τοπικές αρχές, αναλαμβάνουν 4 με 5 παιδιά στα σπίτια τους. Πηγαίνει σε αυτά το 48% των παιδιών 0-3 ετών.

ενός έτους¹ και το 93% των παιδιών ηλικίας δύο ετών πηγαίνουν σε δημόσια κέντρα ημερήσιας φροντίδας.²

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση του προσωπικού των κέντρων ημερήσιας φροντίδας και των οικογενειακών τροφών
Η Πράξη του 1964 οδήγησε σε σημαντική βελτίωση της κατάρτισης και της εκπαίδευσης του προσωπικού των βρεφονηπιακών σταθμών και τελικά στην καθιέρωση από το 1992 ενός ενιαίου πτυχίου παιδαγωγικής για όλο το επαγγελματικό προσωπικό, όχι μόνο για την πρώτη παιδική ηλικία, αλλά και διαφόρων άλλων υπηρεσιών για παιδιά, νέους και ενήλικες. Η φοίτηση γι' αυτό το πτυχίο παιδαγωγού (ή κοινωνικού παιδαγωγού) διαρκεί τριετήσια χρόνια. Μέχρι πρόσφατα, οι οικογενειακοί τροφοί παρακολουθούσαν σύντομα εισαγωγικά μαθήματα διάρκειας μερικών εβδομάδων. Πρόσφατα θεσπίστηκε η επαγγελματική τους κατάρτιση που διαρκεί από 1 χρόνο έως 2 έτη και 3 μήνες και επίσης των βοηθών στα κέντρα ημερήσιας φροντίδας, τα ηπιαγωγεία και τα εξωσχολικά κέντρα φροντίδας των παιδιών. Ωστόσο, οι περισσότεροι οικογενειακοί τροφοί και βοηθοί δεν είναι ακόμη επαρκώς εκπαιδευμένοι, με αποτέλεσμα να τους εποπτεύουν και να τους υποστηρίζουν παιδαγωγοί.

Η ποικίλη χρήση των οικογενειακών τροφών και των βρεφονηπιακών σταθμών
Από το 1999 το ποσοστό της φύλαξης παιδιών από οικογενειακούς τροφούς μειώθηκε αισθητά και τώρα οι παιδικοί σταθμοί και τα ολοκληρωμένα ως προς την ηλικία κέντρα (age-integrated centres) για παιδιά από 0-6 ετών και μερικές φορές έως 12 ετών χρησιμοποιούνται από την πλειονότητα των παιδιών ηλικίας 0-3 ετών, εκτός από μερικές αγροτικές περιοχές που μπορεί να μην υπάρχει κέντρο φροντίδας. Αυτή η αλλαγή είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων. Για παράδειγμα, οι γονείς θέλουν περιβάλλοντα υψηλής ποιότητας και μια πιο ασφαλή υπηρεσία στην οποία μια ενδεχόμενη ασθένεια της οικογενειακής τροφού δεν θα σημαίνει ότι το παιδί θα πρέπει να πάει κάπου αλλού. Ο σημαντικότερος όμως παράγοντας είναι ότι οι γονείς εκτιμούν τις ικανότητες και την εκπαίδευση του προσωπικού που εργάζεται στα κέντρα: πρόκειται για καταρτισμένους παιδαγωγούς των οποίων η βασική εκπαίδευση τους

καθιστά ικανούς όχι μόνο να φροντίζουν για την υγιεινή και το φαγητό των παιδιών, αλλά και να προωθούν ενδιαφέρουσες δραστηριότητες που θέτουν τις βάσεις για τη μελλοντική μάθηση των παιδιών. Ως αποτέλεσμα αυτής της προτίμησης των γονέων, μια τοπική αρχή (Elsinore), που έχει βρεφονηπιακούς σταθμούς και ολοκληρωμένα ως προς την ηλικία κέντρα για όλα τα παιδιά κάτω των τριών ετών, αποφάσισε να περιορίσει τη δημόσια υπηρεσία οικογενειακών τροφών μόνο στα παιδιά με κάποιες ειδικές ανάγκες που χρειάζονται ένα τέτοιο περιβάλλον, μία τάση η οποία είναι πολύ πιθανό να επεκταθεί και σε άλλες τοπικές αρχές.

Το παιδαγωγικό πρόγραμμα των παιδικών σταθμών

Το 2004 ένα παιδαγωγικό πλαίσιο θεσπίστηκε για όλες τις υπηρεσίες εκπαίδευσης και φροντίδας για την πρώτη παιδική ηλικία στη Δανία και αποτέλεσε μέρος της Πράξης για τις εγκαταστάσεις ημερήσιας φροντίδας (Dagtilbudsloven),³ η οποία εκσυγχρόνισε και απασφάλησε τις αρμοδιότητες των τοπικών αρχών και τους στόχους του συστήματος ημερήσιας φροντίδας. Το πλαίσιο του προγράμματος διαφοροποιείται για παιδιά 0-2 ετών και 3 έως την ηλικία της σχολικής

φοίτησης ώστε να επιτρέπει δραστηριότητες κατάλληλες τόσο για τα πιο μικρά παιδιά όσα και για τα μεγαλύτερα. Ως προς τις οικογενειακούς τροφούς οι παιδαγωγοί που δουλεύουν στην τοπική αυτοδιοίκηση εργάζονται μαζί τους πάνω σε ένα κοινό πρόγραμμα διαφορετικό από εκείνο που χρησιμοποιείται στους βρεφονηπιακούς σταθμούς και στα ολοκληρωμένα κέντρα ως προς την ηλικία.

Οι υπηρεσίες ημερήσιας φροντίδας απαιτείται να προσφέρουν χρόνο και χώρο για παιχνίδι, μάθηση και ανάπτυξη των παιδιών.

Το Πρόγραμμα καλύπτει έξι περιοχές: 1) Γενική προσωπική ανάπτυξη 2) Κοινωνικές ικανότητες 3) Γλωσσική ανάπτυξη 4) Σώμα και κίνηση 5) Φύση και φυσικά φαινόμενα και 6) Πολιτιστικές αξίες και καλλιτεχνική έκφραση.

Στο πλαίσιο αυτού του Προγράμματος, η μεγαλύτερη συζήτηση ανάμεσα στους επαγγελματίες παιδαγωγούς που δουλεύουν με τα πιο μικρά παιδιά σχετίζεται με το πώς μπορεί να υπάρχει ισορροπία μεταξύ των διαδικασιών μάθησης και των θεμάτων φροντίδας και πώς μπορούν να υποστηρίξουν το παιδί στις δικές του ενέργειες και στη δική του δημιουργικότητα και να εξασφαλίσουν ότι οι πρακτικές τους δεν θα τους μεταβάλουν σε δασκάλους. Επίσης τους απασχολεί αν

διαφαίνεται μια τάση απομάκρυνσης από την οπτική της κοινωνικοποίησης, κάτι που ιστορικά υπήρξε θεμελιώδες για τα κέντρα ημερήσιας φροντίδας της Δανίας, προς μια πιο έντονη έμφαση στην ατομικότητα. Και αναρωτιούνται: Πώς μπορούν να κρατήσουν και να καλλιεργήσουν μια ολιστική και συμμετοχική εικόνα των παιδιών και των βρεφών ώστε να μη μετατραπούν οι παιδαγωγικές δραστηριότητες σε κάτι σαν τη φροντίση στο νηπιαγωγείο, με εφαρμογή δοκιμασιών και διαδικασίες ελέγχου.

Νέες εξελίξεις

Πρόσφατα, στην πόλη Aalborg στην Jutland περίπου 25 παιδαγωγοί διάλεξαν να εργάζονται ιδιωτικά ως οικογενειακοί τροφοί, αναλαμβάνοντας ο καθένας το πολύ πέντε παιδιά. Αν και επιθεωρούνται από την τοπική αυτοδιοίκηση, ωστόσο μπορούν οι

ίδιοι να διαμορφώνουν το παιδαγωγικό προφίλ της υπηρεσίας που προσφέρουν. Έτσι μπορούν να διατηρούν την επαγγελματική τους αυτονομία και να έχουν μεγαλύτερη ελευθερία στην επιλογή μεθόδων και δραστηριοτήτων στην παιδαγωγική εργασία τους με τα παιδιά. Στους γονείς που κάνουν αυτή την επιλογή αρέσει το περιβάλλον που προσφέρεται από τις οικογενειακούς τροφούς στα πιο μικρά παιδιά, αλλά και γιατί αυτοί οι οικογενειακοί τροφοί είναι πλήρως καταρτισμένοι παιδαγωγοί.

Όπως υποστηρίζει η παιδαγωγός Lene Brun: «Οι γονείς γνωρίζουν τις αξίες μας και, όταν μας επιλέγουν, κάνουν μια συνειδητή επιλογή». Και η παιδαγωγός Ann Møller Zinck προσθέτει: «Γι' αυτούς [τους γονείς] το πρώτο από όλα είναι η ασφάλεια, αλλά μακροπρόθεσμα θέλουν να προσφέρονται στα παιδιά ευκαιρίες για μάθηση και εμείς έχουμε την παιδαγωγική γνώση γι' αυτόν τον σκοπό».

Δεν είναι ωστόσο εμφανές αν η παραπάνω εξέλιξη θα έχει τελικά απήχηση. Δείχνει όμως ότι υπάρχει χώρος για διαφορετικά μοντέλα υπηρεσιών, με την προϋπόθεση ότι αυτά θα προσφέρονται από πιστοποιημένους, επαγγελματίες παιδαγωγούς. Παρ' όλα αυτά, οι γονείς ακόμη σπεύδουν να πάνε το παιδί τους στο νηπιαγωγείο όταν αυτό φθάσει στην ηλικία των 3 ετών.

1 Children in Scotland (2010), Working for Inclusion Country Profile: Denmark.

2 Στατιστικά στοιχεία από τη Δανία.

3 Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας (Ministry of Social Affairs).2007. Young People (Πράξη για τα κέντρα ημερήσιας φροντίδας) http://english.sm.dk/MinistryOfSocialWelfare/legislation/social_affairs/Day-Care%20Facilities%20Act/Sider/Start.aspx

Ο Stig G. Lund είναι ειδικός σύμβουλος στο BUPL και συντάκτης του *Παιδιά στην Ευρώπη* στα δανέζικα. (sgl@bupl.dk).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 - Οι υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία στη Δανία και η φροντίση¹ παιδιών ηλικίας 0-3 ετών το 2009

Παιδιά σε δημόσιους βρεφονηπιακούς σταθμούς, σε ολοκληρωμένα με βάση την ηλικία κέντρα και σε νηπιαγωγεία (%) ²			Παιδιά στη δημόσια οικογενειακή ημερήσια φροντίδα τροφών % πλήρους και μειωμένου ωραρίου		
0-12 μηνών	12-24 μηνών	24-36 μηνών	0-12 μηνών	12-24 μηνών	24-36 μηνών
6%	42%	53%	9%	45%	40%

¹ Κατά κύριο λόγο με πλήρες ωράριο - στη Δανία πολύ λίγα παιδιά πηγαίνουν σε υπηρεσίες με μειωμένο ωράριο.

² Ως αποτέλεσμα της καλοπληρωμένης γονικής και πατρικής άδειας, τα περισσότερα παιδιά 0-12 μηνών στη Δανία μένουν στο σπίτι με την οικογένεια.

Πηγή: Children in Scotland 2010. Πρόγραμμα Working for Inclusion: Country profile Denmark, Statistics Denmark 2009.

Πορτογαλία: ολοκληρωμένες υπηρεσίες για τα πιο μικρά παιδιά

Lúcia Santos

Το Εθνικό Συμβούλιο Εκπαίδευσης της Πορτογαλίας αυτή την περίοδο εξετάζει την εκπαίδευση των παιδιών κάτω των τριών ετών. Η συγγραφέας προτείνει μια προσέγγιση συνεργασίας ανάμεσα στο Υπουργείο Εκπαίδευσης και το Υπουργείο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με στόχο να επιτευχθεί και για τα πιο μικρά παιδιά η επιτυχία που σημειώθηκε από τη συνεργασία των δύο αυτών Υπουργείων στην ανάπτυξη των υπηρεσιών για τα παιδιά 3-6 ετών.

Το πορτογαλικό Conselho Nacional de Educação (CNE - Εθνικό Συμβούλιο Εκπαίδευσης) επεξεργάζεται μια σύσταση προς την κυβέρνηση σε σχέση με την «Εκπαίδευση για παιδιά 0 έως 3 ετών» και προτείνει τη συνεργασία δημόσιων και ιδιωτικών αρχών, συμπεριλαμβανομένου του APEI, τον σύνδεσμο των εκπαιδευτικών για τα παιδιά μικρής ηλικίας. Στην Πορτογαλία οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται με παιδιά ηλικίας 0 έως 6 ετών έχουν κάνει μεταπτυχιακές σπουδές (επίπεδο Masters), παρόλο που το σύστημα στο οποίο εργάζονται χωρίζει τις υπηρεσίες για τα μικρότερα παιδιά μέχρι τριών ετών από τις υπηρεσίες για τα μεγαλύτερα παιδιά μέχρι έξι ετών. Ο πορτογαλικός νόμος για την εκπαίδευση δεν συμπεριλαμβάνει τα παιδιά κάτω των τριών ετών, οπότε δεν υπάρχει δημόσια εκπαιδευτική υπηρεσία η οποία να εποπτεύει αυτή την ηλικιακή ομάδα. Οι βρεφονηπιακοί σταθμοί λειτουργούν στο πλαίσιο κοινωνικών δομών, κυρίως μέσω της δράσης του IPSS (Private Institutions of Social Solidarity - Ιδιωτικοί Φορείς Κοινωνικής Αλληλεγγύης), οι οποίοι εποπτεύονται από το Υπουργείο Εργασίας και Αλληλεγγύης. Μέσω του Υπουργείου αυτού, το κράτος παρέχει οικονομική υποστήριξη στους σταθμούς και νομοθετεί σχετικά με τους στόχους τους και τη λειτουργία τους. Περίπου το 35% των παιδιών 0-3 ετών πηγαίνει σε αυτούς τους βρεφονηπιακούς σταθμούς. Η φροντίδα και εκπαίδευση των παιδιών ηλικίας 3 έως 6 ετών παρέχεται από ένα εθνικό δίκτυο που αποτελείται από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, κυρίως από τους IPSS, οι οποίοι εξαρτώνται από το Υπουργείο

Εκπαίδευσης σε ό,τι αφορά παιδαγωγικά θέματα, όπως το πλαίσιο των προγραμμάτων, και από το Υπουργείο Εργασίας και Αλληλεγγύης για τη στήριξη των οικογενειών με την προσφορά διευρυμένου ωραρίου. Τα δύο Υπουργεία μοιράζονται την ευθύνη για τη φροντίδα και την εκπαίδευση των παιδιών 3-6 ετών και συνεργάζονται στη χάραξη νέων πολιτικών. Αυτό αποδείχθηκε πολύ καλό για τα παιδιά: η πρόσβαση για τα παιδιά άνω των τριών ετών στην προσχολική αγωγή είναι τώρα καθολική και δωρεάν για πέντε ώρες την ημέρα. Για πρόσθετες ώρες οι οικογένειες πληρώνουν ανάλογα με το οικογενειακό τους εισόδημα. Το θέμα της πρόσβασης για τα παιδιά κάτω των τριών ετών είναι κεντρικής σημασίας: οι υπηρεσίες πρέπει να είναι διαθέσιμες αλλά και προσβάσιμες από γεωγραφική και οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική πλευρά, να είναι ευέλικτες και να διαφοροποιούνται ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες και τις προτιμήσεις των οικογενειών. Σύμφωνα με το ισχύον μοντέλο γίνονται θετικές διακρίσεις υπέρ των οικογενειών με τους λιγότερους πόρους ή υπέρ εκείνων που κινδυνεύουν με κοινωνικό αποκλεισμό: τα παιδιά από φτωχές οικογένειες έχουν προτεραιότητα εισόδου στους φορείς που χρηματοδοτούνται από το κράτος. Αυτό είναι κάτι θετικό. Ωστόσο, καθώς δεν επιτρέπεται η πρόσβαση σε όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από την κοινωνική, και την οικονομική τους κατάσταση, λόγω της έλλειψης θέσεων, έχει ως αποτέλεσμα να αποκλείεται η επιθυμητή

κοινωνική και πολιτιστική πολυμορφία στα κέντρα εκπαίδευσης της πρώτης παιδικής ηλικίας. Ένα επιπλέον ζήτημα είναι ότι η Πορτογαλία έχει πολλές περιοχές στις οποίες ο πληθυσμός μειώθηκε και όπου δεν υπάρχουν αρκετά παιδιά για να λειτουργήσει βρεφονηπιακός σταθμός (που απαιτεί 33 παιδιά τουλάχιστον, έναν εκπαιδευτικό και έναν βοηθό σε κάθε δωμάτιο) ή παιδικός σταθμός (με 25 παιδιά τουλάχιστον). Σε αυτές τις περιπτώσεις και τα δύο Υπουργεία θα μπορούσαν να συνεργαστούν ώστε να αναπτύξουν πιο ευέλικτες λύσεις στην παροχή υπηρεσιών και να χρηματοδοτήσουν μηχανισμούς που να επιτρέπουν την ταχεία προσαρμογή της προσφοράς σε σχέση με τη ζήτηση. Η συνεργασία είναι το κλειδί για την επέκταση στα παιδιά 0-3 ετών της παροχής των υπηρεσιών που σήμερα προσφέρονται στα παιδιά 3-6 ετών. Αυτό θα ήταν ένα πρακτικό και θετικό βήμα.

Η Lúcia Santos είναι εκπαιδευτικός και πρόεδρος του Συμβουλίου του APEI (www.apei.pt). luciasantos@hotmail.com

Η γονική άδεια για τους γονείς κάτω των τριών ετών

Peter Moss

Ο συγγραφέας αναλύει τις διατάξεις για τη γονική άδεια και τις σχέσεις με τις υπηρεσίες για τα παιδιά κάτω των τριών ετών.

Η πολιτική για τις άδειες στην Ευρώπη
Η ΕΕ απαιτεί από τα κράτη μέλη να προσφέρουν δύο τύπους άδειας από την εργασία στους γονείς μικρών παιδιών. Οι σχετικές οδηγίες θέτουν τις ελάχιστες απαιτήσεις για την άδεια μητρότητας (ένα μέτρο υγείας και πρόνοιας για τις μητέρες) και για την άδεια πατρότητας. Πράγματι, αυτόν τον Μάρτιο, οι κυβερνήσεις συμφώνησαν στη βελτίωση του κατώτατου ορίου για τη γονική άδεια (τέσσερις μήνες ανά γονέα), ενώ τον Οκτώβριο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψήφισε νόμο για άδεια μητρότητας 20 εβδομάδων με πλήρη αμοιβή. Τι γίνεται όμως στην πράξη με τα κράτη μέλη; Από το 2004, ένα διεθνές δίκτυο

εμπειρογνομόνων παρακολουθεί (monitoring) τις πολιτικές σχετικά με τις άδειες. Η τελευταία ανάλυση (για το 2010) καλύπτει 20 κράτη μέλη, περιλαμβανομένων και αυτών που αποτελούν το δίκτυο *Παιδιά στην Ευρώπη*, καθώς και την Κροατία (που είναι σε διαδικασία ένταξης στην ΕΕ), την Ισλανδία και τη Νορβηγία. Η ανάλυση έδειξε διαφοροποιήσεις μεταξύ αυτών των 23 ευρωπαϊκών χωρών σε σχέση με τη διάρκεια, την πληρωμή και την ευελιξία στις γονικές άδειες. Ένας τρόπος να αναλυθεί αυτή η διαφοροποίηση είναι να συγκρίνουμε πόσους μήνες καλά πληρωμένης γονικής άδειας (2/3 του μισθού ή περισσότερο) προσφέρονται στις οικογένειες, καθώς, και αυτό δεν

αποτελεί έκπληξη, οι γονείς είναι πιο πιθανό να κάνουν χρήση της άδειας όταν αυτή είναι καλά πληρωμένη. Αυτό το μέτρο συνδυάζει την άδεια μητρότητας και τις γονικές άδειες με την άδεια πατρότητας (άδεια που δίνει τη δυνατότητα στους πατέρες να προσφέρουν στήριξη την περίοδο γέννησης του παιδιού). Μια καλά πληρωμένη άδεια κυμαίνεται από ενάμιση μήνα για το Ηνωμένο Βασίλειο έως 24 μήνες για την Ουγγαρία. Εκτός από την Ουγγαρία, εννέα άλλες χώρες (οι πέντε είναι σκανδιναβικές χώρες, καθώς και η Κροατία, η Εσθονία, η Γερμανία, η Σλοβενία) και ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα παρέχουν εννέα ή περισσότερους μήνες καλά πληρωμένης γονικής άδειας. Οι υπόλοιπες χώρες προσφέρουν λιγότερο από έξι μήνες. Η διαφορά στη δεύτερη ομάδα χωρών έγκειται στο ότι οι γονείς είτε δεν αμείβονται ή πληρώνονται πολύ χαμηλά κατά τη διάρκεια της γονικής άδειας.

Η γονική άδεια αφορά και τους πατέρες
Η γονική άδεια είναι ισότιμη διαθέσιμη και στους δύο γονείς, αλλά χρησιμοποιείται κυρίως από τις μητέρες. Σήμερα υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον για αύξηση της χρήσης της από τους πατέρες. Γι' αυτό το θέμα τέσσερις προσεγγίσεις έχουν επιχειρηθεί: Πρώτον, η 'πατρική ποσόστωση' αφορά μια περίοδο καλά πληρωμένης άδειας μόνο για τους πατέρες, που βασίζεται στη λογική 'Χρησιμοποίησε την ή τη χάνεις' (παραδείγματα αποτελούν η Ισλανδία, η Νορβηγία και η Σουηδία). Δεύτερον, υπάρχει η επιλογή του 'bonus', που προσφέρει αυξημένο χρόνο στους πατέρες που χρησιμοποιούν μέρος της πληρωμένης άδειας (παραδείγματα αποτελούν η Κροατία, η Φινλανδία και η Γερμανία). Τρίτον, οι μητέρες μπορούν να μεταφέρουν αχρησιμοποίητο χρόνο της άδειας μητρότητας στους πατέρες, κάτι που υιοθετήθηκε από την Πολωνία, την Ισπανία και (πρόσφατα) από το Ηνωμένο Βασίλειο. Τέλος, μπορεί να είναι υποχρεωτικό

των παιδιών

για τους πατέρες να πάρουν άδεια ορισμένου χρόνου, αν και μέχρι στιγμής μόνο η Πορτογαλία είναι σε αυτόν τον δρόμο. Με όποιον τρόπο και αν είναι σχεδιασμένες οι πολιτικές για τις άδειες, αυτό που φαίνεται σημαντικό είναι να υπάρχει μια καλά πληρωμένη 'αποκλειστικά πατρική' άδεια· οι πατέρες απλώς δεν παίρνουν άδεια με χαμηλές ή καθόλου αποδοχές ή άδεια γενικά, που είναι 'οικογενειακή παροχή'. Η Ισλανδία προσφέρει σαφές παράδειγμα. Πρόσφατα εισήγαγε μια ριζοσπαστική πολιτική για τις άδειες: 9 μήνες άδεια με καλές αποδοχές, 3 για τις μητέρες, 3 για την οικογένεια και 3 για τους πατέρες. Πολύ σύντομα, οι πατέρες έπαιρναν τους τρεις μήνες τους, αλλά ακόμη και σήμερα λίγοι χρησιμοποιούν το μέρος της άδειας που αναφέρεται ως άδεια για την οικογένεια. Η Ισλανδία είναι μία από τις πέντε ευρωπαϊκές χώρες που προσφέρουν πάνω από δύο μήνες άδειας με καλές αποδοχές αποκλειστικά για τους πατέρες (άλλες χώρες είναι η Δανία, η Νορβηγία, η Σουηδία και η Κροατία)· οκτώ χώρες προσφέρουν κάποια πατρική άδεια (κυρίως μικρή περίοδο άδειας πατρότητας), ενώ δέκα δεν προβλέπουν καθόλου άδεια πατρότητας.

Άδεια και υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία

Το ενδιαφέρον της ΕΕ για τις πολιτικές που αφορούν τις άδειες συνδέεται με τους στόχους της για την ισότητα των δύο φύλων και την απασχόληση. Όμως εδώ και πολύ καιρό έχει γίνει αντιληπτό ότι μόνο η γονική άδεια δεν αρκεί. Άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα

συμπεριλαμβάνουν αλλαγές στον εργασιακό χώρο και στην ανάληψη ευθυνών από τους άντρες σε σχέση με τα παιδιά.

Μπορεί να φαίνεται αυτονόητο το ότι οι πολιτικές για τις άδειες και οι υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία θα πρέπει να συντονίζονται (ή εναλλακτικά να είναι ένα παράλληλο δικαίωμα και για τους δύο γονείς ώστε να έχουν και οι δύο τη δυνατότητα επιλογής). Στην πράξη αυτό συμβαίνει σπάνια. Συνήθως τελειώνουν οι γονικές άδειες με καλές αποδοχές και δεν υπάρχει το δικαίωμα συμμετοχής σε υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία, γεγονός που αφήνει ένα κενό το οποίο οι γονείς πρέπει κάπως να καλύψουν. Ελάχιστες εξαιρέσεις αποτελούν οι σκανδιναβικές χώρες και η Σλοβενία. Οι πολιτικές για τις γονικές άδειες θεωρούνται ύποπτες από κάποιους ανθρώπους υπέρμαχους της ισότητας των φύλων και των υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία. Όχι αδικαιολόγητα: μεγάλες περίοδοι γονικής άδειας, συνήθως με χαμηλές αποδοχές ή χωρίς αποδοχές, εισήχθησαν σε κάποιες χώρες με αποτέλεσμα, ηθελημένα ή όχι, να απομακρυνθούν οι γυναίκες από την αγορά εργασίας για να παρέχουν πλήρη φροντίδα στα παιδιά κάτω των τριών ετών. Όμως, μια καλά πληρωμένη άδεια 12-15 μηνών,

σχεδιασμένη να την παίρνει μεγάλο μέρος των πατέρων μαζί με το δικαίωμα συμμετοχής σε δημόσιες υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία για όλα τα παιδιά (είτε δουλεύουν οι γονείς είτε όχι) από τους δώδεκα μήνες περίπου προσφέρουν τη βάση για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τα παιδιά κάτω των τριών ετών και πρόοδο για όλους.

Η διεθνής επισκόπηση των πολιτικών για τις άδειες και η σχετική έρευνα είναι διαθέσιμες στο: <http://www.bis.gov.uk/assets/biscore/employment-matters/docs/i/10-1157-international-review-leave-policies.pdf>

Ο Peter Moss είναι συντονιστής του Διεθνούς Δικτύου για τις πολιτικές που αφορούν τις γονικές άδειες και την έρευνα.
Peter.Moss@ioe.ac.uk

Η εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και οι υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία

Agnes Simonyi

Η συγγραφέας αναλύει τον ρόλο των γυναικών στον 21ο αιώνα και τις κοινωνικές πολιτικές που αφορούν την εναρμόνιση των επαγγελματικών με τις οικογενειακές υποχρεώσεις.

Μία από τις μεγαλύτερες αλλαγές που έγιναν στον κόσμο τα τελευταία πενήντα χρόνια είναι η σημαντική αύξηση του αριθμού των γυναικών με αμειβόμενη απασχόληση. Το να είσαι νοικοκυρά ήταν πάντοτε μια εργασία πλήρους απασχόλησης για πολλές γυναίκες. Όμως, αν και μεγάλο μέρος αυτού του έργου -οικιακές εργασίες, φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων συγγενών- έχει παραμείνει ευθύνη των γυναικών, τώρα στον 21ο αιώνα αναμένεται να αναλάβουν πρόσθετους ρόλους. Δεν είναι μόνο επειδή οι οικογένειές τους χρειάζονται επιπλέον εισόδημα, αλλά είναι και γιατί οι ίδιες οι γυναίκες αγωνίστηκαν για να έχουν μια θέση στην εργασία και στην εκπαίδευση

αντίστοιχη με τις ικανότητές τους. Αλλά πώς αντιμετωπίζουν οι οικογένειες, οι κοινότητες και οι κοινωνίες μας αυτή τη νέα

κατάσταση; Πώς μπορούν οι γυναίκες να ανταποκριθούν στις πολλαπλές προκλήσεις της μάθησης, της εργασίας, της φύλαξης των παιδιών, της οικιακής διαχείρισης, των κοινωνικών υποχρεώσεων; Και πώς μπορεί να εξασφαλιστεί η ευημερία και η ανάπτυξη των παιδιών; Αυτά είναι τα κύρια ζητήματα που προκύπτουν από τον διάλογο για την «ισορροπία στη σχέση εργασίας-ζωής» κατά την τελευταία δεκαετία. Ο διάλογος ξεκίνησε τόσο σε σχέση με το θέμα της ισοτιμίας των ευκαιριών για τις γυναίκες όσο και από τις ανησυχίες για τις δημογραφικές συνέπειες, ως αποτέλεσμα μιας μικρής αρνητικής σχέσης που διαπιστώθηκε

ανάμεσα στη γυναικεία απασχόληση και στον αριθμό των γεννήσεων στο τέλος της δεκαετίας του 1980. Πρόσφατες έρευνες, στις οποίες αναφέρονται έγγραφα του ΟΟΣΑ και της ΕΕ, δείχνουν τώρα τις θετικές εμπειρίες της Γαλλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Νορβηγίας, όπου η απασχόληση μητέρων είναι υψηλή, ενώ παράλληλα οι χώρες αυτές έχουν επίσης τα υψηλότερα ποσοστά γεννητικότητας στην Ευρώπη.

Στις νέες χώρες μέλη της ΕΕ, χώρες της Ανατολικής Κεντρικής Ευρώπης σημειώθηκε απότομη πτώση της γυναικείας απασχόλησης κατά την ίδια περίοδο, λόγω των απωλειών θέσεων εργασίας που ακολούθησαν τις οικονομικές αλλαγές αυτών των χωρών. Όμως, αν και στις χώρες αυτές πολλές γυναίκες γύρισαν στο σπίτι τις δύο τελευταίες δεκαετίες, αυτό δεν προκάλεσε υψηλότερα ποσοστά γεννητικότητας. Το να έχουν εργασία οι γυναίκες-μητέρες, ιδιαίτερα σε μια περίοδο μεγάλης αβεβαιότητας στον χώρο της αγοράς εργασίας, έχει καταστεί ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο για την ικανοποίηση που αντλούν από τη ζωή τους, παρά το βάρος της διπλής εργασίας.

Στις ευρωπαϊκές κοινωνίες οι πολιτικές για την κοινωνική πρόνοια και την απασχόληση διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η γυναικεία απασχόληση και η επαγγελματική ανάπτυξη δεν θα παρεμποδίζονται από τις οικογενειακές υποχρεώσεις, αλλά και για να διασφαλιστεί ότι το να είναι μια γυναίκα μητέρα και να έχει οικογένεια δεν περιορίζεται από την εργασιακή ζωή. Το σύστημα της γονικής άδειας, η ευέλικτη απασχόληση και οι υπηρεσίες εκπαίδευσης και φροντίδας για την πρώτη παιδική ηλικία θεωρούνται οι τρεις πυλώνες για την ισορροπία μεταξύ εργασίας και ζωής. Η γονική άδεια για τις μητέρες που συμπεριλαμβάνει και τους πατέρες επιτρέπει στους εργαζόμενους γονείς να περνούν τη χρονική περίοδο μετά τη γέννηση των παιδιών (σε ορισμένες χώρες αυτό διαρκεί μήνες και σε άλλες χώρες έτη) χωρίς να χάνουν τις δουλειές τους. Οι επιλογές για ευέλικτη εργασία, συμπεριλαμβανομένων αυτών της

μερικής απασχόλησης, του μειωμένου ωραρίου και της εξ αποστάσεως εργασίας, βοηθούν τους γονείς να αξιοποιήσουν με επιτυχία τον διαθέσιμο χρόνο και την ενέργειά τους μεταξύ της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής. Αν και αυτά τα δύο μέτρα κοινωνικής πολιτικής χρησιμοποιούνται κυρίως από τις γυναίκες, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών υπάρχουν πολλές πρωτοβουλίες που δείχνουν ότι η ισορροπία επαγγελματικής-προσωπικής ζωής δεν αποτελεί μια υπόθεση φύλου, αλλά ένα σύνθετο οικογενειακό ζήτημα το οποίο αφορά και τους δύο γονείς. Περίπου το 20% των Ευρωπαίων εργαζομένων σήμερα απασχολείται σε εργασίες μερικής απασχόλησης, με τις γυναίκες να αντιπροσωπεύουν το 80% αυτού του ποσοστού, έχοντας όλα τα μειονεκτήματα που κάτι τέτοιο συνεπάγεται, όπως μείωση των αποδοχών και της κοινωνικής ασφάλισης. Ο τρίτος πυλώνας της εξισορρόπησης εργασίας και ζωής είναι το σύστημα των υπηρεσιών εκπαίδευσης και φροντίδας για την πρώτη παιδική ηλικία υψηλής ποιότητας, το οποίο αποτελεί ένα ευρύτερο ζήτημα που δεν μπορεί να θεωρηθεί μόνο ως μέσο για να βοηθήσουμε τις εργαζόμενες γυναίκες. Φυσικά οι βρεφονηπιακοί σταθμοί, οι παιχνοδότοποι, και το νηπιαγωγείο για μεγαλύτερα παιδιά προσχολικής ηλικίας, υποστηρίζουν τις εργαζόμενες μητέρες, αλλά είναι ζωτικής σημασίας και για τους δύο εργαζόμενους γονείς. Βέβαια, στο εσωτερικό υπηρεσιών υψηλής ποιότητας οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών θα πρέπει να αναλύονται και να ικανοποιούνται. Η βάση για την ευημερία, την υγεία, τη σωματική, ψυχική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό κατά την περίοδο που περνούν σε αυτές τις υπηρεσίες. Το να εξασφαλιστεί μια μεγάλη προσφορά τέτοιων υπηρεσιών θα ήταν απαραίτητο για την επίτευξη του ποσοστού γυναικείας

απασχόλησης στο προβλεπόμενο 60% από την ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης. Ωστόσο, οι στόχοι της ΕΕ στη Βαρκελώνη για αύξηση στις υπηρεσίες φύλαξης των παιδιών στο 33% των παιδιών ηλικίας 0-3 ετών και στο 90% των παιδιών ηλικίας 3-7 ετών δεν έχουν επιτευχθεί σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Όσον αφορά την περίπτωση μικρότερων παιδιών, μόνο το Βέλγιο, η Δανία, η Φινλανδία, η Ολλανδία και η Σουηδία πληρούν αυτή την απαίτηση. Σε ορισμένες χώρες, όπως η Αυστρία, η Δημοκρατία της Τσεχίας, η Ουγγαρία και η Πολωνία, οι υπηρεσίες φύλαξης των παιδιών είναι διαθέσιμες μόνο για το 10% των παιδιών περίπου.

Η έλλειψη τέτοιων υπηρεσιών δεν εμποδίζει μόνο την καλύτερη ισορροπία εργασίας-ζωής για τους γονείς, αλλά αποτελεί πρόβλημα για την ευημερία των παιδιών και μπορεί να εμποδίσει την εκπαίδευση και την κοινωνική ένταξή τους, σε μια κρίσιμη περίοδο για την ανάπτυξή τους, ανεξάρτητα από το καθεστώς απασχόλησης των γονέων.

Όμως οι στατιστικές από μόνες τους δεν παράγουν ίσες ευκαιρίες για τα παιδιά. Στις κοινωνίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης πρέπει να αποτελεί δημόσια ευθύνη το να εξασφαλίζονται υπηρεσίες υψηλής ποιότητας για την πρώτη παιδική ηλικία προς όφελος των σημερινών αλλά και των μελλοντικών γενιών.

Η Agnes Simonyi είναι καθηγήτρια κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Elte και σύμβουλος στο Ινστιτούτο της Οικογενειακής και Κοινωνικής Πολιτικής στη Βουδαπέστη.

Το νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς για την πρώτη παιδική ηλικία

Τον Φεβρουάριο του 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την πρώτη ανακοίνωση σχετικά με την εκπαίδευση και τη φροντίδα για την πρώτη παιδική ηλικία. Το περιοδικό *Παιδιά στην Ευρώπη* μιλά με τη Νόρα Milotay, υπεύθυνη πολιτικών για την Εκπαίδευση και Φροντίδα στην Πρώτη Παιδική Ηλικία στη Γενική Διεύθυνση για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η Ευρώπη έχει συμφωνήσει: αγαπάμε τα παιδιά μας και θέλουμε να επιτύχουμε το καλύτερο γι' αυτά. Αλλά το τι ακριβώς συμβαίνει στην πράξη με την εκπαίδευση και τη φροντίδα της πρώτης παιδικής ηλικίας είναι ένα θέμα που ποικίλλει ευρύτατα σε κάθε κράτος μέλος.

Ωστόσο αυτό θα μπορούσε να αλλάξει, μετά τη δημοσίευση τον Φεβρουάριο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή της πρώτης Ανακοίνωσης σχετικά με την Εκπαίδευση και τη Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία (COM (2011) 66). Οι προτάσεις για τη συγκρότηση περιοχών συνεργασίας σε επίπεδο ΕΕ αντιπροσωπεύουν έναν οδηγό για τα κράτη μέλη σχετικά με το πώς να αναπτύξουν και να προσφέρουν τις πιο αποτελεσματικές υπηρεσίες στα παιδιά και τις οικογένειές τους και να ενθαρρύνουν τις κυβερνήσεις να κάνουν χρήση των πιστώσεων που διατίθενται μέσω των διαρθρωτικών ταμείων για επενδύσεις ειδικά για τις μικρές ηλικίες.

Αυτό είναι ένα νέο στάδιο συνείδησης που αναπτύσσεται σχετικά με την εκπαίδευση και τη Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία στην Ευρώπη, το οποίο έχει επικεντρωθεί στο ζήτημα της ποιότητας από το 2006, όπως αναφέρει η Νόρα Milotay. Προηγούμενες πρωτοβουλίες συμπεριλαμβάνουν τους στόχους της Βαρκελώνης οι οποίοι αναφέρονται στην προσβασιμότητα των υπηρεσιών, αλλά από τη σκοπιά της παροχής υποστήριξης στους γονείς για να μπορέσουν να εργαστούν, παρά για να προωθήσουν

την ευημερία των μικρών παιδιών και τα δικαιώματά τους στη φροντίδα και την εκπαίδευση. Η Ανακοίνωση της Επιτροπής -μαζί με τη Στρατηγική Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της ΕΕ του 2020 (ΕΤ 2020) που θέτει ως προτεραιότητα την προσχολική εκπαίδευση- προσφέρει την ευκαιρία για να δημιουργηθεί μεγαλύτερη συνοχή στην ευρωπαϊκή πολιτική για την οικογένεια. «Η πρόσβαση αποτελεί σημαντικό ζήτημα, αλλά μόνο η δημιουργία θέσεων δεν είναι αρκετή», όπως η Milotay εξηγεί. «Πρέπει επίσης να διατεθούν χρήματα, προσωπικό, γνώση και άλλα πολλά πράγματα. Όλα αυτά πρέπει να εξεταστούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Θέλουμε να επισημάνουμε ότι ήδη έχουν αρχίσει να γίνονται πολλά και η Ανακοίνωση συμβάλλει σε αυτό το έργο».

Η νέα Ανακοίνωση προσφέρει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την εκπαίδευση και τη φροντίδα από τη γέννηση μέχρι την ηλικία της υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης, το οποίο καλύπτει όλες τις υπηρεσίες για τις πολύ μικρές ηλικίες. Έρχεται σε αντίθεση με την κυρίαρχη άποψη σε ορισμένα κράτη μέλη που απορρίπτουν τις στοχευμένες υπηρεσίες ως μέσο για να γίνουν βελτιώσεις, με το σκεπτικό ότι η ομάδα στόχος μπορεί να είναι δύσκολο να εντοπιστεί, ότι μπορεί να στιγματιστούν συγκεκριμένες ομάδες και «μπορεί να οδηγήσει σε διαχωρισμό σε μεταγενέστερα στάδια της εκπαίδευσης». Μεταξύ των πιο σημαντικών πτυχών η Milotay θεωρεί το επιχείρημα για καθολική πρόσβαση και την έμφαση σε ένα συνεκτικό όραμα, το οποίο στηρίζεται σε μια συνεκτική διακυβέρνηση. «Ο διαχωρισμός της φροντίδας και της εκπαίδευσης δεν είναι πολύ λογικός, διότι αυτά τα πράγματα πρέπει να προχωρήσουν μαζί», αναφέρει. «Φυσικά οι χώρες έχουν τα δικά τους συστήματα. Αλλά σε κάθε είδους σύστημα θα πρέπει να υπάρχει μια ολοκληρωμένη θεώρηση για την πρώτη παιδική ηλικία και η φροντίδα και εκπαίδευση

θα πρέπει να ενσωματωθούν σε κάθε είδους φορέα». Ελπίζει να πραγματοποιηθεί μια αλλαγή στον τρόπο σκέψης σχετικά με την εκπαίδευση και τη φροντίδα, κυρίως επειδή οι υπηρεσίες για παιδιά κάτω των τριών ετών συμπεριλαμβάνονται για πρώτη φορά στους εκπαιδευτικούς στόχους της ΕΕ.

«Θα συμφωνήσω απόλυτα με αυτό,» μας λέει. «Έχουμε πολλά στοιχεία που δείχνουν ότι η πρώτη παιδική ηλικία είναι πολύ σημαντική και πολλά πράγματα μπορεί να μην πάνε καλά. Το φάρμακο σε αυτή την περίπτωση είναι ενέργειες που είναι δαπανηρές και μπορεί να έρθουν πολύ αργά και να μη βοηθήσουν καν. Θα ήταν καλό να δώσουμε μια

ευκαιρία στα παιδιά στο ξεκίνημά τους, γι' αυτό δίνουμε πραγματική έμφαση στο να υπάρχει πρόσβαση για όλα τα παιδιά. Οποσδήποτε θα πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στα μη προνομιούχα παιδιά.»

Τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται προς τη χρήση των διαρθρωτικών ταμείων ώστε να επενδύσουν στην πρώτη παιδική ηλικία και να θέσουν ως προτεραιότητα την ανταλλαγή και τη μετάδοση καλών πρακτικών. «Τα νέα κράτη μέλη χρησιμοποιούν πολλά χρήματα από τα διαρθρωτικά ταμεία για να βελτιώσουν τα εκπαιδευτικά τους συστήματα, ενώ τα παλαιότερα κράτη μέλη τα χρησιμοποιούν λιγότερο», δηλώνει η Milotay. «Πρέπει να καταστρωθεί μια στρατηγική σε ευρωπαϊκό επίπεδο για το πώς να καθοδηγηθούν οι χώρες σε αυτό το θέμα. Οι κατευθυντήριες γραμμές θα πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή σε όλα τα κράτη μέλη ώστε να έχουν την ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν τη χρηματοδότηση για την πρώτη παιδική ηλικία.»

Η Ανακοίνωση διαμόρφωσε τη βάση ενός διαλόγου στην προεδρική διάσκεψη της ΕΕ, στη Βουδαπέστη, τον Φεβρουάριο και αυτό είναι το πρώτο βήμα για μια απόφαση του Συμβουλίου τον Μάιο, στο οποίο οι Υπουργοί όλων των κρατών μελών θα συμφωνήσουν να συνεργαστούν σε κάποιες περιοχές. Η συμφωνία είναι ένα σημαντικό στοιχείο για τη δημιουργία της πολιτικής βούλησης για τη διαμόρφωση μιας Ανοιχτής Μεθόδου Επικοινωνίας που να αφορά την εκπαίδευση και τη φροντίδα στην πρώτη παιδική ηλικία, με τη συγκρότηση ομάδων εμπειρογνομών και δικτύων που ενθαρρύνουν τη μάθηση ανάμεσα σε συνομηλίκους. Η Milotay ελπίζει ότι ο διάλογος θα οδηγήσει σε μια πιο συνεκτική πολιτική ως προς τα εργαλεία και τις συστάσεις προς τα κράτη μέλη. Οι υπουργοί θα αποφασίσουν επίσης το πώς θα παρακολουθηθεί με τον καλύτερο τρόπο η πρόοδος και τα θέματα που θα ανακύπτουν.

Τι ελπίζει η Milotay ότι θα επιτευχθεί; «Ελπίζω να υπάρξει μεγάλη βελτίωση σε αυτόν τον τομέα» λέει. «Σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν μόνο λόγια, ότι αγαπάμε τα παιδιά μας, αλλά δεν κάνουμε και πολλά πράγματα γι' αυτά. Υποστηρίζω έντονα τη δημιουργία κέντρων ώστε οι μητέρες και οι πατέρες να μπορούν να επιστρέφουν στην εργασία τους, αλλά θεωρώ πραγματικά ότι αυτό δεν είναι αρκετό. Ελπίζω ότι οι δυνατότητες αυτών των υπηρεσιών θα αξιοποιηθούν περισσότερο. Νομίζω ότι αυτό το πεδίο έχει πολλά να διδάξει σε άλλα πεδία του εκπαιδευτικού συστήματος, όμως είναι σημαντικό πρώτα να ενισχυθεί το κύρος του στην κοινωνία. Μέχρι τώρα θεωρούνταν ότι αφορά μωρά και πάνες και ότι αυτά δεν είναι τόσο σοβαρά όσο όταν τα παιδιά αρχίζουν να μαθαίνουν γραφή και ανάγνωση. Είναι όμως εξίσου σημαντικά.»

Η Ανακοίνωση για την Εκπαίδευση και Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία: Η παροχή σε όλα τα παιδιά του καλύτερου δυνατού ξεκινήματος για την κοινωνία του αύριο COM(2011)66 συζητήθηκε από τους Υπουργούς Εκπαίδευσης της ΕΕ τον Μάιο του 2011. Είναι διαθέσιμη στο http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/childhoodcom_en.pdf

Επίσης, η Επιτροπή της Βουλής της Ευρώπης για τον Πολιτισμό και την Εκπαίδευση δημοσίευσε μια αναφορά για τη Μάθηση στην Πρώτη Παιδική Ηλικία στην ΕΕ (2010/2159(INI)).

‘Η Ευρώπη της Παιδικής Ηλικίας’: Συστάσεις για τις πολιτικές που αφορούν την πρώτη παιδική ηλικία

Florence Pirard και Benoît Parmentier

Οι συστάσεις που συμφωνήθηκαν από τη μόνιμη διακυβερνητική ομάδα ‘Η Ευρώπη της Παιδικής Ηλικίας’ στη συνάντηση στις Βρυξέλλες αναφέρονται στη συνεργασία ανάμεσα στις χώρες μέλη για την περίοδο 2010 μέχρι το 2020.

Η μόνιμη διακυβερνητική ομάδα ‘Η Ευρώπη της Παιδικής Ηλικίας’ ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση της βελγικής προεδρίας, στις Βρυξέλλες τον Νοέμβριο του 2010 και επικέντρωσε την προσοχή της στο ζήτημα της Εκπαίδευσης και Φροντίδας στην Πρώτη Παιδική Ηλικία. Η Ομάδα συζήτησε μερικές

Αρχές

Η μόνιμη διακυβερνητική ομάδα ‘Η Ευρώπη της Παιδικής Ηλικίας’ αναγνωρίζει:

- Το θεμελιώδες δικαίωμα κάθε παιδιού από τη γέννησή του να υποστηρίζεται, να προωθείται και να ενθαρρύνεται η ανάπτυξή του. Ενώ οι γονείς και οι

τους, δημιουργώντας τους καλύτερους δυνατούς φορείς για να διασφαλιστεί ότι η εκπαίδευση του κάθε παιδιού θα είναι πλούσια και ποικίλη.

- Την ελευθερία των γονιών να επιλέγουν αν θα χρησιμοποιήσουν ή όχι τις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία.
- Ότι η ανάπτυξη υπηρεσιών αυτών πρέπει να είναι μέρος μιας ευρύτερης πολιτικής για τα παιδιά και τις οικογένειές τους, η οποία θα συνδυάζει μέτρα στήριξης των οικογενειών, όπως οι γονικές άδειες, και θα παίρνει υπόψη το εθνικό, ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Οι υπηρεσίες ορίζονται ως τυπικές δομές υποστήριξης των παιδιών, οι οποίες έχουν εκπαιδευτικές, κοινωνικές και οικονομικές λειτουργίες, με στόχο να υποστηρίζουν ισότιμα κάθε παιδί και την οικογένειά του.

από τις βασικές αρχές και συμφώνησε σε έντεκα συστάσεις. Αυτές βασίστηκαν σε μια επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας και έχουν στόχο την προώθηση μιας ανοιχτής και επικερδούς συνεργασίας των κρατών μελών.

κηδεμόνες είναι υπεύθυνοι για την ανατροφή και την ανάπτυξη του παιδιού τους, οι υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία πρέπει να συμπληρώνουν τις προσπάθειές

Η μόνιμη διακυβερνητική ομάδα ‘Η Ευρώπη της Παιδικής Ηλικίας’ συνιστά:

- Να σχεδιάζονται πολιτικές και να υπάρχει δημόσια χρηματοδότηση όπου αυτό είναι δυνατό, προς όφελος της ανάπτυξης και της ευημερίας των παιδιών και αυτή η προσπάθεια να γίνεται αντιληπτή ως επένδυση για το μέλλον.
- Να υπάρξει μια υπεύθυνη και ρεαλιστική δέσμευση για τη συνέχιση της ανάπτυξης υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία υψηλής ποιότητας, λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνικοοικονομική κατάσταση κάθε κράτους μέλους της ΕΕ. Παράλληλα, οι χώρες εκείνες που πέτυχαν τους στόχους που τέθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη το 2002 να θέσουν νέους φιλόδοξους στόχους για την επόμενη δεκαετία.
- Να εξετάζονται οι προτάσεις ώστε να διαμορφώνεται ένα συνεκτικό πλαίσιο πολιτικών που θα ρυθμίζεται και θα

Europe de l'Enfance

Συστάθηκε το 2000, κατά την περίοδο της γαλλικής προεδρίας της ΕΕ, με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών και τη σύγκριση πολιτικών που σχετίζονται με την παιδική ηλικία σε εθνικό επίπεδο. Συμμετέχουν οι αρμόδιοι υπουργοί ή εκπρόσωποί τους και αποτελεί μέρος του ευρωπαϊκού Φόρουμ για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Οι συναντήσεις ορίζονται από τη χώρα που έχει σειρά στην προεδρία της ΕΕ.

ελέγχεται από τη δημόσια διοίκηση, έτσι ώστε να προωθείται ένα σύστημα εκπαίδευσης και φροντίδας προσβάσιμο και οικονομικά προσιτό σε όλους.

- Να προωθούνται μέτρα για να διασφαλίζεται ότι όλα τα παιδιά έχουν πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας, διαφοροποιημένες και ολοκληρωμένες υπηρεσίες, οι οποίες εναρμονίζονται με τις εμπειρίες των παιδιών και των οικογενειών τους και εγγυώνται την πρόσβαση στις υπηρεσίες αυτές των παιδιών με ειδικές ανάγκες και των οικονομικά ασθενέστερων ή μη προνομιούχων παιδιών και να διασφαλίζουν τη στήριξη αυτών των παιδιών και των οικογενειών τους.
- Να αναπτυχθούν μηχανισμοί ώστε να διασφαλίζονται οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων του δείκτη αναλογίας παιδιών/ενήλικα, των τυπικών προσόντων του προσωπικού και του

μεγέθους των ομάδων, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθεσιμότητα των πόρων ανάμεσα στα κράτη μέλη.

- Να δοθούν κίνητρα για την ανάπτυξη παιδαγωγικών προσεγγίσεων που αναγνωρίζουν τη διαφορετικότητα και βασίζονται στις ικανότητες και τις ανάγκες των παιδιών, ενώ παράλληλα σέβονται το περιβάλλον και την καταγωγή κάθε παιδιού και επιτρέπουν τη συμμετοχή όλων των παιδιών, των οικογενειών τους και των επαγγελματιών.
- Να εξεταστούν και να αναπτυχθούν κριτήρια προσόντων, εκπαιδευτικών των υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία επενδύοντας τους διαθέσιμους πόρους στη συνεχή εκπαίδευση και την επαγγελματική υποστήριξη του, καθώς και να επικεντρωθούν οι προσπάθειες στην εργασία με παιδιά και γονείς από μη προνομιούχα περιβάλλοντα. Τα παραπάνω θα πρέπει να θεωρούνται υπό το πρίσμα της έκδοσης συστάσεων σε ό,τι αφορά τα επαγγελματικά προσόντα του προσωπικού γι' αυτές τις υπηρεσίες.
- Όπου είναι δυνατό, στο πλαίσιο των εθνικών νομικών διατάξεων, να διασφαλιστούν ευνοϊκότερες εργασιακές συνθήκες, καλύτεροι μισθοί και επαγγελματικό κύρος για το προσωπικό με απώτερο στόχο τη διαμόρφωση ενός δυναμικού από επαγγελματίες για τις υπηρεσίες αυτές, το οποίο να αντανakλά την αυξανόμενη κοινωνική πολυμορφία και να ενθαρρύνεται η εκπροσώπηση από τα δύο φύλα στο ενεργό προσωπικό.
- Να συνεχιστεί σε επίπεδο κρατών μελών και σε ευρωπαϊκό επίπεδο η εργασία που θα οδηγήσει στη διαμόρφωση των απαραίτητων συνθηκών για την επίτευξη υψηλής ποιότητας υπηρεσιών Εκπαίδευσης

και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία και στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων διαδικασιών συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων για τις δράσεις που αναπτύσσονται από τις υπηρεσίες αυτές.

- Να υποστηρίζονται και να αναπτύσσονται η έρευνα και τα δίκτυα ερευνητών, παιδαγωγών, γονέων και πολιτικών, στην προοπτική της ανταλλαγής ενός διευρυμένου φάσματος πληροφοριών, εμπειριών και καλών πρακτικών από όλους τους τομείς.
- Να εφαρμοστεί μια τακτική αξιολόγηση της προόδου που επιτυγχάνεται κατά την εφαρμογή πολιτικών για τις υπηρεσίες Εκπαίδευσης και Φροντίδας για την Πρώτη Παιδική Ηλικία από κάθε κράτος μέλος και να υποστηριχθεί η συμμετοχική, δημοκρατική και πλήρους διαφάνειας αξιολόγηση που θα συνδέεται με την ποιότητα και την προσβασιμότητα των υπηρεσιών.

‘Η Ευρώπη της Παιδικής Ηλικίας’ συμφώνησε να αναλάβει την τακτική αξιολόγηση της προόδου που σημειώνεται σε σχέση με την εφαρμογή των συστάσεων.

Η Florence Pirard είναι εκπαιδευτική σύμβουλος στο Γραφείο Γέννησης και Παιδικής Ηλικίας (Office de la Naissance et de l'Enfance, ONE) στο Βέλγιο. florence.pirard@one.be

Η Benoît Parmentier είναι γενική διευθύντρια του Γραφείου Γέννησης και Παιδικής Ηλικίας (Office de la Naissance et de l'Enfance, ONE) στο Βέλγιο. benoit.parmentier@one.be

Αναπτύσσοντας μια ολιστική προσέγγιση

Jana Hainsworth

Τον Φεβρουάριο του 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε δύο Ανακοινώσεις που αφορούσαν την ευρωπαϊκή ανάπτυξη πολιτικών σχετικά με τα Δικαιώματα των Παιδιών και την Εκπαίδευση και Φροντίδα κατά την Πρώτη Παιδική Ηλικία.

Τον Φεβρουάριο η Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Δικαιοσύνη εξήγγειλε την ανακοίνωσή της «Μια ευρωπαϊκή ατζέντα για τα δικαιώματα των παιδιών». Η Ανακοίνωση αποτελεί την πολυαναμενόμενη συνέχεια της δέσμευσης της Επιτροπής του 2006 «να αναπτυχθεί μια ουσιαστική στρατηγική για να διασφαλιστεί ότι η ΕΕ συμβάλλει στην προαγωγή και την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών σε όλες τις εσωτερικές και εξωτερικές της ενέργειες και υποστηρίζει τις προσπάθειες των κρατών μελών σε αυτόν τον τομέα».

Το θέμα είναι ότι μέσα από αυτή την Ανακοίνωση δεν προκύπτει μια προοπτική του πώς η ΕΕ θα ενσωματώσει τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Παιδιών σε όλες τις πολιτικές της. Θεωρητικά, η δυναμική έναρξη της Συνθήκης της Λισσαβόνας τον Δεκέμβριο του 2009 άνοιξε μια νέα σελίδα για την ευρωπαϊκή δράση στον τομέα των δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς συμπεριέλαβε την προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού ως έναν συγκεκριμένο στόχο της ΕΕ. Η Συνθήκη επίσης περιλαμβάνει τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο οποίος έχει ένα ειδικό άρθρο που αφορά την αναγνώριση των αρχών για το καλύτερο συμφέρον των παιδιών και των δικαιωμάτων τους στη συμμετοχή. Στις βασικές δημοσιευμένες θέσεις μας, τον Μάιο του 2010, το Eurochild αναφέρει το όραμά του για τη στρατηγική σε σχέση με τα Δικαιώματα των Παιδιών.¹ Τον Νοέμβριο, τα κράτη μέλη, με τη μορφή της μόνιμης διακυβερνητικής ομάδας 'Η Ευρώπη της Παιδικής Ηλικίας', εξέφρασαν τη στήριξη τους στη Βελγική προεδρία δηλώνοντας ότι «τα θεσμικά όργανα σε ολόκληρη την ΕΕ θα πρέπει να ενημερώνονται από εξειδικευμένο προσωπικό, να μοιράζονται γνώσεις και εργαλεία που έχουν κατακτηθεί, να οργανώνουν και να αξιολογούν, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι ενέργειες δεν αφορούν απλώς τα παιδιά, αλλά και ότι είναι στενά

συνδεδεμένες με την οπτική των Δικαιωμάτων των Παιδιών».

Δύο μήνες αργότερα η Ανακοίνωση σχετικά με την πρόσβαση και την ποιότητα στην Εκπαίδευση και Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία ανακοινώθηκε από τη Γενική Διεύθυνση 'Εκπαίδευση και Πολιτισμός'. Σύμφωνα με την Επίτροπο Ανδρούλα Βασιλείου, η Ανακοίνωση για πρόσβαση και ποιότητα στην Εκπαίδευση και Φροντίδα στην Πρώτη Παιδική Ηλικία «ανοίγει ένα νέο κεφάλαιο στην εκπαιδευτική συνεργασία στην ΕΕ». Για πρώτη φορά, η ΕΕ επικεντρώνεται στις υπηρεσίες για την πρώτη παιδική ηλικία από τη γέννηση έως την ηλικία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, με έναν τρόπο που δίνει έμφαση στην «προσωπική ανάπτυξη και ευημερία του παιδιού, την κοινωνική ενσωμάτωση και τη διά Βίου μάθηση». Για το Eurochild και για πολλούς άλλους φορείς στον τομέα των δικαιωμάτων των παιδιών αυτό αποτελεί μια μεγάλη καινοτομία τα τελευταία δέκα 'έρημα χρόνια', όπου η μόνη αναφορά στην πρώτη παιδική ηλικία ήταν οι στόχοι περί 'παιδικής μέριμνας' της Βαρκελώνης στους οποίους οδήγησε κυρίως η επιθυμία να επιστρέψουν περισσότερες γυναίκες στην αγορά εργασίας. Το ύφος αυτής της τελευταίας Ανακοίνωσης για την Εκπαίδευση και Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία διαφέρει σημαντικά. Συνηγορεί υπέρ της καθολικής πρόσβασης σε υπηρεσίες υψηλής ποιότητας. Προάγει (αν και όχι τόσο καθαρά όσο θα θέλαμε) μια ολοκληρωμένη ολιστική προσέγγιση για την πρώτη παιδική ηλικία που απομακρύνεται από την παραδοσιακή έμφαση στη φροντίδα για τα παιδιά 0-3 ετών και την ανάπτυξη της σχολικής ετοιμότητας για τα μεγαλύτερα παιδιά. Προτείνει μια σειρά δράσεων που καθιστούν δυνατή την αλληλεπίδραση μεταξύ των συνομηλίκων και μια σειρά σημαντικών μέτρων, όπως τη χρήση διαρθρωτικών ταμείων για την προώθηση της ποσότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών. Αναγνωρίζει τη συμβολή των υπηρεσιών για την πρώτη

παιδική ηλικία στην επίτευξη των ευρύτερων στόχων της Ευρώπης του 2020 για την έξοδο από τη φτώχεια 20 εκατομμυρίων ανθρώπων και για τη μείωση της εγκατάλειψης του σχολείου από το 10% των παιδιών, αλλά αναγνωρίζει και τα οφέλη των υπηρεσιών για την πλήρη ατομική ανάπτυξη του παιδιού (COM (2010) 2020).

Έχουμε ακόμη πολύ δρόμο για να πετύχουμε μια πραγματικά ολοκληρωμένη προσέγγιση των Δικαιωμάτων των Παιδιών σε ολόκληρη την ΕΕ, όμως η Ανακοίνωση για την Εκπαίδευση και Φροντίδα για την Πρώτη Παιδική Ηλικία μπορεί να βοηθήσει στο να ανοίξει αυτός ο δρόμος. Η εφαρμογή της απαιτεί τη συνεργασία ανάμεσα στα διαφορετικά θεσμικά όργανα και υπουργεία των κρατών μελών. Παρόλο που τα Υπουργεία Εκπαίδευσης είναι εκείνα που έδωσαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Γενική Διεύθυνση 'Εκπαίδευση και Πολιτισμός') την εντολή να στηρίξει τις πολιτικές συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης και φροντίδας στην πρώτη παιδική ηλικία, είναι φανερό ότι χρειάζεται και η εμπλοκή άλλων υπουργείων ώστε να εξεταστεί η ποσότητα και η πρόσβαση στη φροντίδα των μικρότερων παιδιών (0-3 ετών), τα οποία συχνά υπάγονται σε υπουργεία υγείας, οικογενειακής και κοινωνικής πρόνοιας. Τα παιδιά δεν μεγαλώνουν σε σιλό. Είναι καιρός η ΕΕ να προσαρμόσει τους τρόπους εργασίας της ώστε να επιτρέψει μια πιο ολιστική προσέγγιση για την ανάπτυξη πολιτικών. Τελικά έτσι θα είναι πιο αποτελεσματική και θα παράγονται καλύτερα αποτελέσματα για τα παιδιά.

¹ http://www.eurochild.org/fileadmin/user_upload/Policy/Other/PolicyPositionEUstrategy.pdf

Η Jana Hainsworth είναι γενική γραμματέας του Eurochild.
Jana.Hainsworth@eurochild.org

Ένα μικρό αφιέρωμα στην Elinor Goldschmied

Barbara Ongari

Το Καλάθι με τον Θησαυρό και το 'ευρηματικό παιχνίδι' βρίσκονται σήμερα σε όλα τα κέντρα ημερήσιας φροντίδας.

Μαζί με τη Maria Montessori και την Emmi Pickler η Elinor Goldschmied είναι μία από τις τρεις μεγάλες παιδαγωγούς του περασμένου αιώνα, της οποίας το έργο ασκεί βαθιά επίδραση σε όσους ασχολούνται με τη φροντίδα των παιδιών μέχρι την ηλικία των 3 ετών. Ήταν μια πρωτοπόρος, η οποία με ενθουσιασμό, γενναιοδωρία, μεθοδολογική αυστηρότητα και διεισδυτικότητα στην παρατήρηση αφιέρωσε τον εαυτό της στην εξασφάλιση της ευημερίας των παιδιών στα κέντρα ημερήσιας φροντίδας, καθώς και των παιδαγωγών και των γονέων. Εμπλούτισε την εκπαιδευτική πρακτική σ' αυτές τις υπηρεσίες με την πολυετή εμπειρία της σχετικά με την αντιμετώπιση της συναισθηματικής στέρησης που είχε βιώσει από την επαφή της με τους μικρούς φιλοξενούμενους στις δομές διαμονής που λειτούργησαν κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η καταπληκτική φύση της προσφοράς της Elinor Goldschmied συνδέεται με την ικανότητά της να μετατρέπει σε πρακτικές προτάσεις τις βασικές ανακαλύψεις για

τη συναισθηματική και την κοινωνική ανάπτυξη στην πρώτη παιδική ηλικία που είχαν προταθεί από τους ψυχοθεραπευτές και τους παιδοψυχολόγους και οι οποίες έφεραν, σε εκείνη την ιστορική περίοδο, μια ριζοσπαστική αλλαγή στις επιστημονικές θεωρήσεις για τον ρόλο της παιδικής ηλικίας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας. Οι διαμορφωτικές ανταλλαγές με την Anna Freud, την Dorothy Burlingham, τους Robertsons, τον Bowlby και άλλες προσωπικότητες της Tavistock Clinic αποτέλεσαν μια σταθερά της πολιτισμικής της δέσμευσης και μια συνεχή πηγή αναστοχασμού σχετικά με τη θεμελιώδη σημασία που έχουν για την ανθρώπινη ανάπτυξη οι πρώιμες αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα παιδιά και σε εκείνους που τα φροντίζουν. Η Goldschmied ενσυνείδητα απέφυγε να αναπτύξει περαιτέρω θεωρητικές προσεγγίσεις· αντίθετα αφιέρωσε τον εαυτό της στο να μεταφέρει στην πραγματικότητα της καθημερινής ζωής (στην οικογένεια και στα κέντρα ημερήσιας φροντίδας για

παιδιά) τις μεγάλες ανακαλύψεις σχετικά με τον ενεργό ρόλο των παιδιών στην κατασκευή διαπροσωπικών σχέσεων και τη νοητική τους ανάπτυξη. Αυτές είναι έννοιες οι οποίες για να γίνουν πραγματικότητα στην καθημερινή πρακτική όσων εργάζονται στις υπηρεσίες για τα μικρά παιδιά απαιτείται συνεχής και έντονη προσπάθεια διαμεσολάβησης ανάμεσα στις αναπαραστάσεις που έχουν εκείνοι για τον εαυτό τους και τον εκπαιδευτικό τους ρόλο και την πραγματικότητα της καθημερινής τους αλληλεπίδρασης με τα παιδιά. Ο τίτλος του πιο σημαντικού της βιβλίου *People under Three* (1994) συμπυκνώνει σε τρεις λέξεις την κοπερνίκεια επανάσταση της προσέγγισής της για το παιδί-άτομο (child-person). Στη μακρόχρονη δράση της σε επιμορφώσεις και εκπαιδευτικές εποπτείες σε πολλές

Το Καλάθι με τον Θησαυρό

Η Alice (8 μηνών) παρατηρεί προσεκτικά ένα νέο αντικείμενο που η παιδαγωγός τοποθέτησε στο Καλάθι με τον Θησαυρό. Πρόκειται για ένα λεμόνι, μια συμπύκνωση οσφρητικών, οπτικών και απτικών αισθήσεων. Η Benedetta (13 μηνών) είναι περιέργη και κινείται προς την Alice, η οποία μοιράζεται μαζί της την ανακάλυψή της από το Καλάθι του Θησαυρού.

Ένα μαύρο λαστικένιο πώμα, ένας χαρτονένιος σωλήνας, ένα μικρό μεταλλικό κουτί... Κάθε αντικείμενο είναι ένας μικρός κόσμος που θα διερευνηθεί.

ευρωπαϊκές χώρες, η Goldschmied επέλεξε μια μέθοδο παρέμβασης βασισμένη στη λεπτομερή παρατήρηση της ζωής των παιδιών στα κέντρα ημερήσιας φροντίδας, καταγράφοντας με προσοχή και ανατροφοδοτώντας τους εργαζομένους σε αυτά τα κέντρα με την παραμικρή λεπτομέρεια, ακόμα και για τα υλικά, τις στάσεις του σώματος, τη θέση στον χώρο, αλλά και για τη συναισθηματική κατάσταση καθενός στο συγκεκριμένο κάθε φορά πλαίσιο. Το βλέμμα της πάντα περιστρεφόταν συγχρόνως γύρω από τα παιδιά και τους ενήλικες μελετώντας την ποιότητα των σχέσεών τους. Μια αναστοχασμένη εκπαιδευτικός που περνούσε ατέλειωτες μέρες δίπλα στους ανθρώπους που προσέφεραν φροντίδα στα κέντρα ημερήσιας φροντίδας καταγράφοντας τη φυσική και τη συναισθηματική κόπωση, καθώς και τις ικανοποιήσεις τους δίνοντάς τους τη δυνατότητα να μιλήσουν για τους εαυτούς τους, αναγνωρίζοντας ότι η ευημερία των παιδιών

εξαρτάται από την ευημερία των ενηλίκων. Η αδιαμφισβήτητη σημασία που έχουν για το παιδί οι σταθερές προνομιακές σχέσεις με μερικούς ενήλικες αναφοράς ώστε να εξασφαλιστεί μια καλή ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη τα πρώτα χρόνια της ζωής του οδήγησε την Elinor Goldschmied να σκεφτεί ξανά τη θεσμική οργάνωση των ημερήσιων κέντρων φροντίδας στο σύνολό τους, έχοντας ως προτεραιότητα τις βασικές ανάγκες της πρώτης παιδικής ηλικίας. Έτσι πρότεινε για κάθε μικρή ομάδα παιδιών τη σταθερή και συνεχή παρουσία μερικών «προσώπων αναφοράς», ανάμεσα σε εκείνους που φροντίζουν τα παιδιά. Αυτή η σταθερή σχέση ισορροπίας είναι που δίνει τη δυνατότητα για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των παιδιών, προωθεί τη δημιουργικότητά τους και τα ωθεί να εξερευνούν το φυσικό και το κοινωνικό πλαίσιο που τα περιβάλλει. Οι προτάσεις για το παιχνίδι που έκανε η

Goldschmied (Καλάθι με τον Θησαυρό και ευρηματικό παιχνίδι) για να ανταποκριθεί στην ιδιαιτερότητα της ανάπτυξης των ικανοτήτων κατά τον πρώτο και δεύτερο χρόνο της ζωής του παιδιού έχουν καταγραφεί σε βίντεο και δείχνουν τα σημαντικά αποτελέσματα που έχουν για τις γνωστικές ικανότητές του, αποτελώντας σήμερα μέρος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχεδόν σε όλα τα κέντρα ημερήσιας φροντίδας.

Η φωτογραφία του άρθρου δείχνει την Elinor Goldschmied σε μία από τις τελευταίες επισκέψεις της στην Ιταλία. Αποτελεί ευγενική παραχώρηση της Barbara Ongari. Οι εικόνες που δείχνουν παιδιά να παίζουν με το Καλάθι με τον Θησαυρό παραχωρήθηκαν από την Antonella Svaldi (Documentazione Nido of University of Trento)

Η Barbara Ongari διδάσκει αναπτυξιακή ψυχολογία στο University of Trento.

Ο Pietro (9 μηνών) πηγαίνει στην παρέα της Alice και της Benedetta και τον ακολουθεί ο Mattia (12 μηνών). Τώρα μια παρέα τεσσάρων παιδιών περιεργάζεται το Καλάθι με τον Θησαυρό. Το καθένα από αυτά διαλέγει ένα αντικείμενο και το ταξίδι ανακάλυψης συνεχίζεται...

